

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Saša Kampuš

Odzivi ZDA in Kitajske
na severnokorejski jedrski program

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Saša Kampuš
Mentor: doc. dr. Vinko Vegič

Odzivi ZDA in Kitajske
na severnokorejski jedrski program

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Odzivi ZDA in Kitajske na severnokorejski jedrski program

Severna Koreja je deveta imetnica jedrskega orožja in prva država, ki je odstopila od Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja. Prvi jedrski poskus je izvedla leta 2006, drugi, močnejši, je sledil leta 2009. Oba dogodka sta bila deležna velike medijske pozornosti in številnih kritik mednarodne skupnosti. Po obeh jedrskih poskusih je bila Severna Koreja deležna tudi ostrih sankcij sprejetih v resolucijah Varnostnega sveta Združenih narodov, kar pa je ni odvrnilo od nadaljnega razvijanja jedrskega programa. Severnokorejski jedrski program utegne povzročiti verižno reakcijo po potrebi jedrskega orožja v celotni regiji, kar bi pomenilo njeno destabilizacijo in resno ogrozilo mednarodno varnost. Zato je pomembno kako se odzivata na to problematiko svetovni velesili – ZDA in Kitajska. Obe državi sta imetnici jedrskega orožja in stalni članici VS OZN, ter gospodarski velesili. Zlasti pomembna je njuna pozicija v šeststranskih pogajanjih. Šeststranska pogajanja se nanašajo na iskanje mirne rešitve glede severnokorejskega jedrskega programa skozi pogajalski proces, ki zraven Kitajske in ZDA, vključuje še Severno in Južno Korejo, Japonsko in Rusijo. Si pa Severna Koreja prizadeva za bilateralno reševanje problematike z ZDA. Danes se zdi, da je temeljni cilj Severne Koreje ohranitev režima in status jedrske sile.

Ključne besede: jedrsko širjenje, šeststranska pogajanja, Severna Koreja, ZDA, Kitajska.

Responses of the U.S. and China to North Korean's nuclear program

North Korea is the ninth owner of nuclear weapons and the first country that has withdrawn from the Non-Proliferation Treaty. First nuclear test was conducted in 2006, another, more powerful, followed in 2009. Both events were under considerable media attention and critics of the international community. After both North Korean's nuclear tests, United Nations Security Council has adopted resolutions with strict sanctions. This did not divert North Korea from further developing its nuclear program. North Korean nuclear program is likely to cause a chain reaction of need for nuclear weapons in the region, which would mean its destabilization and serious threat for international security. Therefore it is important how global superpowers - U.S. and China responses to this issue. Both countries are owner of nuclear weapons and they are permanent members of Security Council, as well as economic superpowers. Particularly important is their position in the Six-party talks. Six-party talks refers to finding a peaceful solution to the North Korean nuclear program through the negotiating process, including beside China and the U.S., North and South Korea, Japan and Russia. Nevertheless North Korea strives for solving the problems bilaterally with the U.S.. Today it seems that the fundamental objective of the North Korean is to preserve the regime and maintain the status of nuclear state.

Key words: nuclear proliferation, Six-party talks, North Korea, U.S., China.

KAZALO

1	UVOD	6
2	METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI DEL	9
2.1	PREDMET IN CILJ	9
2.2	HIPOTEZE	10
2.3	METODE DELA.....	10
3	SODOBNO MEDNARODNO VARNOSTNO OKOLJE.....	12
3.1	SODOBEN KONCEPT VARNOSTI	16
3.2	GROŽNJE SODOBNE VARNOSTI.....	17
3.3	AZIJSKI PROSTOR.....	18
4	JEDRSKO ŠIRJENJE	21
4.1	JEDRSKO OROŽJE	21
4.2	NARAVA IN POJEM JEDRSKEGA ŠIRJENJA	21
4.2.1	<i>Temeljne spodbude.....</i>	<i>23</i>
4.3	JEDRSKE DRŽAVE	24
4.4	JEDRSKA NEPROLIFERACIJA.....	27
5	SEVERNA KOREJA	31
5.1	IDEJA JUCHE	32
5.2	VELIKI VODJA	33
5.3	ODNOS Z JUŽNO SOSEDO.....	34
5.4	JEDRSKI PROGRAM	37
5.4.1	<i>Jedrsko orožje na Korejskem polotoku.....</i>	<i>37</i>
5.4.2	<i>Razvoj jedrskega programa.....</i>	<i>37</i>
5.4.3	<i>Spodbude in motivi za jedrsko širjenje.....</i>	<i>39</i>
6	DVE VELESILI.....	42
6.1	ZDA.....	42
6.1.1	<i>Nacionalno-varnostna strategija 2006.....</i>	<i>43</i>
6.1.2	<i>Nacionalno-varnostna strategija 2010.....</i>	<i>46</i>
6.2	KITAJSKA	49
6.2.1	<i>Vpliv Zgodovine.....</i>	<i>50</i>
6.2.2	<i>Varnostna politika</i>	<i>52</i>
6.2.3	<i>Mednarodno okolje</i>	<i>54</i>
6.3	ODNOS MED VELESILAMA	55
7	ŠESTSTRANSKA POGAJANJA	60
7.1	AKTERJI V POGAJANJIH	60
7.2	KRONOLOGIJA POGAJANJ	62
8	ANALIZA.....	68

8.1	ZDA - SEVERNA KOREJA	68
8.2	KITAJSKA - SEVERNA KOREJA.....	70
8.3	SANKCIJE ALI POGAJANJA.....	71
9	SKLEP	73
	LITERATURA	76

1 UVOD

Severnokorejski jedrski program je v zadnjih letih deležen številnih razprav in velike medijske pozornosti, prav tako pa je vsekakor pomemben element v mednarodnih odnosih in varnosti. Severna Koreja je tako prišla v ospredje mednarodnih odnosov že v letu 2002, ko je prejšnji ameriški predsednik George W. Bush opredelil to državo kot veliko nevarnost, kot os zla. Situacija se je stopnjevala do izvedbe prvega jedrskega poskusa v letu 2006, do danes sta bila izvedena že dva. S tem je postala Severna Koreja deveta država na svetu, ki ima jedrsko orožje. Zaradi lastne slabosti, mednarodne izolacije in izkušenj drugih totalitarnih režimov, ki so se znašli v sporu z Združenimi državami Amerike, se Severna Koreja počuti ogrožena, zato ne preseneča nadaljnje širjenje jedrskega programa. Njen prvi zunanji sovražnik so že desetletja ZDA, ki z imperialistično politiko ščitijo njeno južno sosedo, ter s tem lastne interese. Zato je tudi Severna Koreja med prvimi državami, ki so doživele odločenost mednarodne skupnosti po hladni vojni na čelu z ZDA pri preganjanju jedrskega širjenja in njenih kršiteljev. Šeststranska pogajanja so bila oblikovana, da bi poiskala mirno rešitev za severnokorejski jedrski program. Da bi pa ta proces in ostalih pet akterjev, ki o Severni Koreji odloča, ter se pogaja razumeli, pa je potrebno videti celotno geopolitično sliko severovzhodne Azije. Ta regija je danes med pomembnejšimi v mednarodni skupnosti, zato se za strateško mesto v njej trudi že dalj časa ZDA, ter vse bolj zavzeto tudi Kitajska. Severnokorejska kriza je izredno zapletena zadeva, ki močno vpliva na varnost celotne Azije. Ni pa odgovornost le na posamezni državi glede zagotavljanja varnosti, ampak nosi odgovornost tudi mednarodni sistem. Je pa dejstvo, da stalne članice Varnostnega sveta Združenih narodov vse težje obvladujejo monopol nad jedrskim orožjem. Trmasto nasprotovanje Severne Koreje je do temeljev zamajalo Dogovor o neširjenju jedrskega orožja. Severna Koreja lahko pomeni skušnjava še za druge države, da si z jedrskim orožjem izboljšajo svoje geopolitični položaj. Hkrati je korejska jedrska kriza dober prikaz, kako najpomembnejši mednarodni akterji kažejo svojo moč, s katero uveljavljajo svoje interese.

V diplomskem delu bom obravnavala koncepte, ki se mi zdijo pomembni pri raziskovanju severnokorejskega jedrskega vprašanja in odnosov dveh velesil do te problematike. Za severnokorejsko jedrsko širjenje sem se odločila zaradi zanimivosti in aktualnosti problema in njegovega vpliva na sodobno mednarodno varnost. Severna

Koreja je tudi zelo posebna država in je kot osamljeni otok v mednarodni skupnosti. Hierarhija in pokorščina sta v tej komunistični diktaturi tradicionalni, ponos in odpornost imanentna. Veličastna korejska kultura pa je izvor prepričanja, da zmorejo vse sami. Pri konceptu sodobnega mednarodnega varnostnega okolja se bom osredotočala na koncept varnosti in kakšno grožnjo sodobne varnosti v njem predstavlja jedrsko širjenje. Pri slednjem konceptu pa bom opredelila naravo in pojem širjenja ter motive in spodbude zanj, ter kakšen je mednarodni okvir za preprečevanje jedrskega širjenja. Pri tem bom ugotavljala kakšni so odzivi ZDA in Kitajske do severnokorejskega jedrskega programa. Iz tega bom poskušala ugotoviti, kateri so uspešnejši načini reševanja jedrske problematike in kaj je vzrok različnosti odzivov. Glede problematičnosti jedrskega širjenja v današnjem času bom iskala tudi odgovor, zakaj se določena država, v mojem primeru Severna Koreja, zanj sploh odloči. Diplomsko delo je sestavljeno iz devetih poglavij. Po uvodnem poglavju zajema drugo poglavje opredelitev predmeta in cilja diplomskega dela, zastavljene hipoteze in uporabljene metode dela. V tretjem poglavju je predstavljeno mednarodno varnostno okolje, opredeljen sodoben koncept varnosti ter izpostavljene grožnje v njem. Opisano je tudi širše okolje Severne Koreje. Gre za regijo, ki je danes med pomembnejšimi v mednarodni skupnosti, v njem se bodo določali tako regionalni kot globalni akterji. Četrto poglavje je namenjeno predstavitvi pojma jedrskega širjenja, kakšna je narava in spodbude za jedrsko širjenje, kaj je jedrsko orožje in kakšni so načini, da se širjenje tega prepreči. Peto poglavje je namenjeno predstavitvi Severne Koreje, kakšna je ideologija po kateri se ravna veliki vodja, kakšne odnose goji s sosedi, ter predvsem kakšen je njen jedrski program in katere so bile spodbude in motivi zanj. V šestem poglavju sta predstavljeni ZDA in Kitajska, zlasti njuna varnostna politika ter vloga in delovanje v mednarodnem okolju. Prikazan je tudi njun medsebojni odnos, ki v marsičem vpliva tudi na politiko do Severne Koreje. Naslednjo poglavje predstavlja šeststranska pogajanja o severnokorejskem jedrskem programu in akterje ki jih vodijo. Predstavljen je tudi kronološki pogled samih dogodkov v času pogajanj in po njem. Osmo poglavje predstavlja odnose med velesilama na eni strani in Severno Korejo na drugi, ter kako se velesili odzivata na severnokorejski jedrski program in zakaj tako, ter kakšen posledice to prinaša. V zadnjem poglavju so predstavljene zaključki raziskovalnega dela.

SEZNAM KRATIC

- ABM – Anti-Ballistic Missile Treaty (Sporazum o jedrskem orožju)
- CCP – Chinese Communist Party (Kitajska komunistična stranka)
- CIA – Central Intelligence Agency (Ameriška obveščevalna agencija)
- CTBC – Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty (Pogodba o celoviti prepovedi jedrskih poskusov)
- DPRK – Democratic People's Republic of Korea (Demokratska ljudska republika Koreja)
- EU – Evropska Unija
- GS OZN – Generalna skupščina Organizacije združenih narodov
- HEU – Highly Enriched Uranium (visoko obogateni uran)
- IAEA - International Atomic Energy Agency (Mednarodna agencija za jedrsko energijo)
- LOA – Ljudska osvobodilna armada
- NPT – Non-Proliferation Treaty (Pogodba o neširjenju jedrskega orožja)
- OZN – Organizacija združenih narodov
- SZ – Sovjetska zveza
- UL (OZN) – Ustanovna listina (Organizacije združenih narodov)
- VS (OZN) – Varnostni svet (Organizacije združenih narodov)
- ZDA – Združene države Amerike
- WMD - Weapons of Mass Destruction (orožje za množično uničevanje oz. OMU)

2 METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI DEL

2.1 Predmet in cilj

Predmet proučevanja v diplomskem delu je jedrski program Severne Koreje iz perspektive dveh najpomembnejših držav v današnji mednarodni skupnosti. To so ZDA in Kitajska. V delu je najprej predstavljeno sodobno mednarodno varnostno okolje ter pomen jedrskega orožja v sedanjih, spremenjenih varnostnih razmerah.

Nadalje je predstavljena Severna Koreja kot nosilka jedrskega širjenja. Predstavljen je razvoj severnokorejskega jedrskega programa, skozi katerega so prikazane tudi njene spodbude in motivi. Za lažje razumevanje odzivov dveh najpomembnejših držav v mednarodni skupnosti sta predstavljeni tudi slednji, zlasti iz nacionalno-varnostnega vidika. Slednje je namreč podlaga za razumevanje različnih odzivov, ki so največkrat odraz lastnih interesov.

Cilj teme je preučiti odzive ZDA in Kitajske na severnokorejski jedrski program. Omenjena tematika se mi zdi pomembna, saj je razvoj jedrskega orožja v današnjem času za državo velikokrat odgovor na zunanje pritiske, hkrati pa predstavlja resno grožnjo mednarodni varnosti. Cilje je tako analizirati odzive omenjenih sil zaradi osrednje vloge, ki jo imata pri tem vprašanju in dejstva, da imata državi značilni lastni drži in načela pri izvajanju mednarodne politike. Na eni strani imamo tako svetovnega hegemon, ki izvaja politiko moči in intervencionizma, na drugi strani pa Kitajsko v vlogi poroka regionalnemu miru v Aziji, za katero je značilno, da izvaja politiko nevmešavanja v notranje zadeve držav.

Preučevanje odzivov omenjenih držav se mi zdi primerno zaradi teže, ki jo državi imata v svetu in zaradi zelo specifičnega, diametralnega zgodovinskega odnosa do Severne Koreje. Obe državi sta imetnici jedrskega orožja in posebnega mesta, ki ga zasedata v OZN kot stalni članici Varnostnega sveta, kar jima daje pravico do uporabe veta. Pomen tega proučevanja in analiziranja je tudi v tem, da se kritično oceni in ugotovi najbolj ustrezen način reševanja preučevane problematike, ki bi prinesel vzpostavitev miru v mednarodni skupnosti.

2.2 Hipoteze

Hipoteza 1:

Odzivi Kitajske in ZDA glede severnokorejskega jedrskega poskusa in razvoja jedrskega programa so različni: ZDA se v prvi vrsti odziva s sankcijami, Ljudska republika Kitajska daje prednost pogajanjem.

Hipoteza 2:

Pogajanja so uspešnejši način reševanja konkretne jedrske problematike, sankcije so razumljene kot napoved konfrontacij.

Hipoteza 3:

Različnost odzivov Kitajske in ZDA je posledica specifičnih odnosov do Severne Koreje in načel izvajanja zunanje politike.

Hipoteza 4:

Jedrski poskus Severne Koreje je odgovor na zunanje pritiske.

2.3 Metode dela

Pred samim raziskovalnim delom sem z raziskovalno metodo - analizo literature pogledala obstoječo literaturo, ter ugotovila, da obstaja na to temo veliko literature, a je potrebno upoštevati zadostno mero subjektivizma, saj je večina literature dostopna preko avtorjev anglosaksonskega porekla. Kitajski analitiki največkrat o političnem področju ne morejo razpravljati.

Pri nastajanju diplomskega dela je bilo uporabljenih več raziskovalnih metod. Za uvodno predstavljeno sodobno mednarodno varnostno okolje in teoretični okvir jedrskega širjenja je bila uporabljena deskriptivna metoda. Za predstavitev severnokorejskega jedrskega programa je bila uporabljena zraven analize vsebine pisnih virov še zgodovinska analiza. Pri predstavitvi ZDA in Kitajske kot ključnih akterjev, ki kreirata usodo Severne Koreje in mednarodne skupnosti, je bila zraven deskriptivne metode uporabljena še primerjalna analiza. Za preučevanje odzivov na severnokorejski jedrski program in posledice tega za mednarodno okolje je bila prav tako uporabljena

analiza in interpretacija vsebine pisnih virov. Za končno primerjavo, razlago in vrednotenje je bila uporabljena primerjalna analiza. Pri raziskovanju jedrskega orožja (kot političnega vprašanja) je treba upoštevati kognitivne omejitve, saj obstaja verjetnost, da različni avtorji iz istih podatkov izpeljejo različne ugotovitve. Potrebno se je tudi zavedati, da je tisto, kar analitiki sklepajo o severnokorejskem jedrskem vprašanju velikokrat samo odraz tega, kar mislijo da vedo o Severni Koreji.

3 SODOBNO MEDNARODNO VARNOSTNO OKOLJE

Sodobne države delujejo v mednarodnem političnem in gospodarskem okolju, le ta pa sovpilna na njihovo varnost. V kvazianarhičnem mednarodnem političnem sistemu ima neodvisna država še vedno temeljno vlogo, kar pa ne velja več za mednarodno gospodarsko okolje. Zaradi notranje razvojne logike je tako sodobni svet postal svet soodvisnosti, nacionalna varnost pa del mednarodne varnosti¹. Vprašanje, kako doseči mednarodno varnost pa sega daleč v zgodovino mednarodnih odnosov in preko skupnega delovanja držav, institucionalizacije in oblikovanja varnostnih sistemov lahko izpostavimo dva elementa oz. dve normi mednarodnih varnostnih instrumentov: mednarodna prepoved vojne in neintervencija v notranje zadeve sodobnih držav (Grizold 1998, 3-4).

Sodobno varnost v največji meri opredeljujejo spremenjene mednarodne razmere po koncu hladne vojne in se kot paradigma obravnava v treh temeljnih konceptih, kot individualno, kot nacionalno in mednarodno. S koncem hladne vojne je mednarodno varnostno okolje doživelo temeljite spremembe, kar je posledično vplivalo na oblikovanje nove sestave celotne svetovne moči in odnosov med globalnimi akterji (Jazbec 2000, 979).

Sodobna nacionalna varnost je vpeta v mednarodno okolje. V tem okolju je odgovornost zagotavljanja širše mednarodne varnosti domena ne samo držav in njihovih zvez, temveč je to odgovornost celotnega mednarodnega sistema. Grožnje mednarodni varnosti tako prihajajo od znotraj, od drugih držav članic mednarodne sistema. Gre za idejo, ki je zajeta tudi v UL OZN. VS OZN smatra države, ki kršijo vrednote in norme mednarodne varnostne skupnosti za vire ogrožanja. Mednarodni sistem teoretično

¹Mednarodna varnost po Grizoldu (1998, 4) ni zgolj seštevek posameznih nacionalnih varnosti, ampak je celota ukrepov, norm, vrednot, ki se uresničujejo preko skupno sprejetih mednarodnih mehanizmov in instrumentov, ki zagotavljajo obstoj in razvoj vseh držav na ravni mednarodnega sistema. Razvoju sodobne nacionalne države je sledilo tudi prizadevanje držav, da bi s kolektivnim delovanjem zagotavljale mednarodno varnost. Tovrstno prizadevanje držav je postopno preraslo v proces institucionalizacije zagotavljanja mednarodne varnosti. Ta proces zajema tako oblikovanje varnostnih sistemov kot skupke načel, po katerem sodobne države v medsebojnem sodelovanju vzpostavljajo in ohranjajo stanje mednarodne varnosti.

zagotavlja svojim članicam na temelju načel o prepovedi agresije in intervencije v notranje zadeve zunanjo suverenost. Pri tem pa je treba upoštevati stanje, da so države dejansko različno sposobne in uspešne zagotavljati lastno nacionalno in širšo mednarodno varnost (Ferfila in Grizold 2000).

Po načelu suverenosti in mednarodnega prava so vse države pravno enake. Suverenost prinaša s seboj samo načelo neodvisnosti od zunanje oblasti, pri tem pa ne zagotavlja enakosti v zmogljivostih ali neodvisnostih od zunanjega vmešavanja drugih (Russett in Starr 1996, 136). Načelo suverenosti je eno izmed najpomembnejših načel mednarodnega prava po katerem se ravna mednarodna skupnost, z njim je povezana tudi pravica do nevmešavanja v notranje zadeve določene države. Uradna razlaga ameriške vlade glede vsebine in pomena tega pojma je, da suverenost pojmuje ne samo kot pravico določene države do samostojnosti in enotnosti, ampak zlasti v smislu odgovornosti države, ko gre za izpolnjevanje določenih obveznosti. Takšna interpretacija načela suverenosti je ZDA služila kot idealna vsebinska in tudi pravna podlaga intervencij. Pjongjang pa se pri pojmovanju načela suverenosti naslanja na t.i. mentaliteto obsedenega stanja. Gre za ideologijo z izvorom iz komunistične Sovjetske zveze. Gre za prepričanje delavske stranke, države in vojske o stalni ogroženosti Severne Koreje, ki bi jo naj oblegale sovražne in potencialno grozeče države (Turk 2006). Kitajska se pogosto poistoveti s tistimi šibkejšimi državami, ki podpirajo bolj tradicionalne definicije državne suverenosti, ter se borijo proti dominaciji močnejšega. Znotraj OZN poudarja pomen suverenosti in vztraja na neuporabi sile v mednarodnih odnosih. Ker na veto v VS gleda kot na hegemonistično dejanje, ostaja v VS pogosto pasivna in neodločna, kar izraža njeno pogosto vzdržanje. Namesto konkretnih predlogov za rešitev problema le razglasha svoja načela. S poudarjanjem te suverenosti in enakopravnosti se Kitajska odločno zavzema za svet ki mu ne dominira nobena sila in tako nasprotuje hegemoniji v mednarodnem sistemu. Hegemonska sila namreč uporablja svoj vpliv za lastne interese, ne pa za javno dobro, ta bi naj ogrožala tudi Kitajsko nacionalno varnost in možnost ponovne združitve kitajskega ozemlja. Zaradi zgodovinskih izkušenj tako zagovarjajo neodvisnost, enakost, svobodo in nasprotujejo invaziji in ekspanziji (Roy 1998).

Temeljni problem mednarodnega sistema pa je vprašanje, kako zagotoviti, da bodo velesile v tem sistemu na strani zaščitnikov mednarodne skupnosti. Realistična šola tako

deli države v dve skupini: v revizionistične, kamor spadajo tiste, ki si želijo spremembe sistema in gledajo na varnost v smislu spremembe sistema in lastnega položaja v njem, druga skupina držav pa se zavzema za status quo in brani mednarodni sistem pred radikalnimi spremembami, hkrati pa gledajo na varnost v okviru sistema, ki jim prinaša prednosti. Ni pa le odgovornost držav za zagotavljanje varnosti, ampak ima odgovornost tudi mednarodni sistem. Doseganje mednarodne varnosti tako predstavljata tudi dve instituciji. Ravnotežje moči, ki poudarja pluralizem in globalno družbo. Koncert velikih sil pa temelji na ideji velikih sil pri zagotavljanju mednarodne varnosti (Ferfila in Grizold 2000).

Objekt zunanje politike je tako v globalne in druge družbene skupine razčlenjena mednarodna skupnost, ki jo v materialnem pogledu opredeljuje stopnja njenega družbenega, ekonomskega in industrijskega razvoja, v družbenem smislu pa na njem zgrajeni odnosi in protislovja. Cilji neke države nasproti drugim državam se v okolju mednarodne skupnosti neizbežno revitalizirajo, tako v pravnem kot dejanskem smislu, saj se pri uresničevanju svojih interesov države srečujejo tudi z uresničevanjem interesov drugih držav, ki je oprto na neko količino moči oz. vplivanju namenjenih sredstev (Benko 1997, 221-223).

Če vzamemo zunanjo politiko kot proces in sistem akcij, ki se izvajajo v mednarodnem okolju z namenom vplivati nanj skladno s cilji in interesi njenih političnih dejavnikov, ki delujejo v njenem imenu, lahko opazujemo koliko to njeno vplivanje spreminja mednarodno okolje oz. obnašanje subjektov v njem. Možnost vplivanja je po eni strani odvisna od sposobnosti ki jih država ima, hkrati pa je odvisna tudi od značilnosti samega mednarodnega sistema in njegovih makro kot mikroznačilnosti mednarodnega sistema. Makroznačilnosti opredeljuje konfiguracija sil v mednarodnem sistemu, glavni trendi razvoja ter pomembna družbena, politična in ekonomska protislovja. Z mikroznačilnostmi pa razumemo posebne regionalne in lokalne izraze mednarodnega življenja (Benko 1997, 227-227).

Model zunanje politike kot ga je prvi opredelil Rosenau temelji na dejstvu, da vse (pre)teorije zunanje politike temeljijo na petih sklopih spremenljivk.² Glede na dejstvo, da je Rosenau razvil to klasifikacijo teorij v 60-ih, se je pomembnost razmerij med spremenljivkami v današnjem globaliziranem svetu delno spremenila. Poudarek na individualnih spremenljivkah je povečan, medtem ko je funkcijski sklop izgubil na pomenu zaradi vse bolj kompleksnega mednarodnega okolja. Dejansko se je število akterjev v mednarodnem okolju povečalo, s čimer je prisoten pri odločitvah glede zunanje politike tudi globalni vidik. Danes so tako analitiki zasnovali oz. priredili shemo na podlagi Rosenaujeve, in vzpostavlja šest ravni analize:

- posamezni odločevalci; kjer se predvsem sprašujemo na kakšen način se oseba, ki zavzema osrednjo vlogo pri ustvarjanju zunanje politike razlikuje od drugih posameznikov, ki so ali pa bi lahko prevzeli to vlogo v preteklosti, tukaj pridejo v ospredje predvsem značilnosti odločevalca
- vloge odločevalcev; vplivajo na razmerja med posameznimi odločevalci, ravnanja tako postanejo specifična zaradi njihove vloge v družbenem in političnem smislu, podvržena številnim interesom
- vladna struktura; v kateri odločevalci delujejo, vpliva na odločitve, zlasti pomembno je ali gre za demokratično ali avtoritarno ureditev
- značilnosti družbe; lahko vplivajo na odločitve, ali pa jih pogojuje in predstavljajo sklop vplivov nevladnih značilnosti družbe kot celote
- mednarodni odnosi; v ospredje postavljajo značilnosti držav in njun medsebojni odnos, kar skupaj oblikuje naravo vpliva med državama – kako je zastavljen odnos, kako uspešen je in kakšne rezultate ustvarja
- svetovni sistem; zajema širši mednarodni regionalni ali globalni sistem odločevalca, v današnjem času ne gre izpustiti stopnje bogastva in tehnološkega napredka, kot del svetovnega sistema pa moramo tudi preučiti nedejavne dejavnike, kot so medvladne organizacije in nevladne organizacije (Russet in Starr 1996; Rosenau 2006).

² Individualne (ang. individual) spremenljivke zajemajo predvsem osebne kvalitete odločevalca (vrednote, talent, osebni stiki, pretekle izkušnje). Naslednji sklop je v popolnem nasprotju s prej omenjenim in gre predvsem za funkcijske (ang. role) spremenljivke. Vladne (ang. governmental) spremenljivke zajemajo strukturne okvirje znotraj katerih lahko odločevalci sprejemajo odločitve. Sklop družbenih (ang. societal) spremenljivk zajema ne vladni vidik družbe, kot so vrednote in nacionalnost. Zadnji sklop sistemskih (ang. systemic) spremenljivk zajema geografske značilnosti, ideološke grožnje drugih držav ter interakcijo med državami (Rosenau 2006).

3.1 Sodoben koncept varnosti

Sodoben koncept varnosti vključuje in predpostavlja varnost na vseh področjih družbenega življenja. Varnost sodobne družbe je sestavljena iz dejavnikov na petih področjih; političnem, gospodarskem, družbenem, ekološkem ter vojaškem (Kotnik-Dvojmoč 2002, 162-163). Poleg pozitivnih sprememb se na področju nacionalne in mednarodne varnosti v današnjem svetu pojavljajo tudi nekatera nova varnostna tveganja in grožnje, kar zahteva redefinicijo pojma varnosti s treh vidikov: univerzalizacije, globalizacije in demilitarizacije. Sodobna varnost je tako večdimenzionalna. Po intenzivnem spreminjanju politično-varnostne dimenzije sveta konec osemdesetih in v začetku devetdesetih smo v danes v obdobju počasnega, a vendar stalno prisotnega spreminjanja mednarodne skupnosti in odnosov v varnostni dimenziji (Kotnik-Dvojmoč 2002, 1-12).

V današnjem času je opazno pospešeno preoblikovanje konceptov zagotavljanja varnosti. V situaciji, ko na globalni ravni nasprotniki niso več jasno definirani, so se pojavili novi varnostni izzivi. Zato v teh spremenjenih razmerah nacionalne in mednarodne varnosti ne gre več postavljati na nekdanji sistem ravnotežja moči, ampak mora temeljiti na preprečevanju konfliktov in vzajemnem zaupanju. Gre torej za nove alternativne zasnove, kot so ideje o skupni varnosti (ang. common security), alternativni varnosti (ang. alternative security), deljeni varnosti (ang. shared security), neizzvani obrambi (ang. non-provocative defence). Vse te alternativne zasnove zagotavljanja sodobne varnosti zajemajo sodoben kooperativen model zagotavljanja nacionalne in globalne varnosti, ki temelji na skupnih varnostni interesih držav in je nadomestil tradicionalni konfliktni model varnosti.

V spremenjenih razmerah v obdobju po hladni vojni postaja koncept kooperativne varnosti nov strateški imperativ. Njegova osnovna predpostavka je priznavanje varnostnih sprememb v sodobnem svetu in delovanje v skladu z novimi načeli. Za razliko od prejšnjega koncepta s ciljem preprečevanja izbruha konfliktov, je novi koncept namenjen odvrčanju konfliktov in odpravljanju z vojaškimi sredstvi. Niemtsov kooperativno varnost pojmuje kot skupno in vsestransko, meni, da le-ta deluje na način strinjanja glede skupnih ciljev, norm in postopkov, kar izključi potrebo po prisilnih sredstvih ali uporabi fizične sile, intervencionistična uporaba vojaške sile pa je

dovoljena samo ob vnaprejšnji odobritvi s strani mednarodne skupnosti. Ta model implicira nedeljivost varnosti, saj je le-ta globalna in vsestranska, zato neka država ne more doseči svoje varnosti na račun druge. Ta koncept varnosti gre enačiti z konceptom sodobne kolektivne varnosti po Whalenu (Kotnik-Dvojmoč 2002, 32-38).

Varnost se po Grizoldu (1999, 2) loči na štiri ravni: individualno, nacionalno, mednarodno in globalno. Na stopnjo varnosti vplivajo viri ogrožanja, hkrati pa je pomemben tudi zaznani vidik varnosti, torej dojemanje virov ogrožanja s strani posameznika, države in mednarodne skupnosti.

3.2 Grožnje sodobne varnosti

Koncept varnosti se širi z vključevanjem nevojaških področij in upošteva bolj globalno kulturo. Sodobna varnost je internacionalizirana ter temelječa na soodvisnosti sodobnega sveta. Za sodobno mednarodno varnost (v nasprotju z ozko nacionalno varnostjo) tako velja, da je varnost države tesno povezana z varnostjo drugih držav. Med dvajsetimi najbolj izpostavljenimi varnostnimi tveganji in grožnjami je širjenje orožja za množično uničevanje. Gre sicer za skrajno, a možno grožnjo v sodobnem svetu, ki je zamenjala grožnjo jedrske vojne med velesilama. Gre predvsem za grožnjo zlorabe jedrskega orožja in radioaktivnih materialov v državah tretjega sveta in zlorabo sredstev v teroristične namene³, predvsem kot rezultat črnega trga vojaške oborožitve, ilegalne trgovine s strateškimi materiali po odpravi centraliziranega nadzora nad arzenali orožja SZ in kitajskega prodajanja jedrske tehnologije in sodobnih oborožitvenih sistemov (Kotnik-Dvojmoč 2002,157-178). V sodobnem svetu so varnostne grožnje transnacionalne in zato bi morale varnostne politike držav vsebovati elemente mednarodnega sodelovanja. Transnacionalne varnostne grožnje so največkrat nekonvencionalne in se zlahka širijo preko umetno ustvarjenih državnih meja (Raščan 2005, 33).

³ Jedrski terorizem obsega štiri vrste tveganj: jedrsko orožje (pridobljeno s krajo), jedrsko eksplozivno napravo, (ki jo je mogoče narediti iz ukradenih jedrskih snovi), radiološko razpršilno napravo (t.i. umazano bombo) in sevalno tveganje (ki bi ga povzročil napad oziroma sabotaza na objekt ali prevozno sredstvo z jedrsko ali drugo radioaktivno snovjo (Češarek 2007, 101).

Varnostnih posledic jedrskega širjenja oziroma horizontalne jedrske proliferacije ne zaznavamo kot problem v primeru sprejemanja pozitivnega stališča. V nasprotnem primeru, če razumemo jedrsko širjenje kot varnostno negativen pojav, pa je zaskrbljujoče dejstvo, da se zanj lahko odločijo tudi države, ki bi z njegovim posedovanjem destabilizirale mednarodno skupnost. Jedrskoširitveni optimisti so namreč mnenja, da uporabljajo države jedrsko orožje izjemno previdno zaradi zavedanja njegove rušilne moči. Medtem pa zagovorniki jedrskoširitvenega pesimizma poudarjajo poguben vpliv na varnostne razmere v okolju novih imetnic jedrskega orožja, saj ni zanesljivo, da bo delovalo razmerje jedrskega zastraševanja tudi med novimi imetnicami, tako kot je v preteklosti med jedrskima velesilama, ko so bili izpolnjeni vsi operativni pogoji za stabilno delovanje odnosa jedrskega zastraševanja. Tretji pogled pa predstavljajo politični relativisti, ki menijo, da na varnostne posledice jedrskega širjenja vplivajo notranje politične in strateške značilnosti novih držav imetnic jedrskega orožja, pri tem je izpostavljene državna in politična ureditev, ideologija, kultura. Torej izhajajoč iz preproste logike, da zlobne države počnejo zlobne stvari, politični relativisti menijo, da povzroči jedrsko širjenje težave samo tedaj, ko osvoji jedrsko orožje zlobna država (Lubi 1999, 28-36).

3.3 Azijski prostor

Po drugi svetovni vojni je bila severovzhodna Azija politično-varnostno zelo burna, a vendar razen Kitajske nobena druga država ni postala odkrita imetnica jedrskega orožja kljub temu, da med nosilke posameznih oblik nevidnega jedrskega širjenja v obdobju hladne vojne uvrščamo Južno Korejo in Tajvan iz 70. let, ter Severno Korejo iz konca hladne vojne. Konec hladne vojne je tudi za to regijo prinesel spremembe na politično-varnostnem področju, Rusija je močno skrčila obseg vojaške sile na meji, ZDA pa so v zgodnjih 90. iz Južne Koreje umaknile vso taktično jedrsko orožje, na političnem področju pa je prišlo do krepitev bilateralnih diplomatskih dejavnosti (Lubi 1999, 224-226). Po koncu hladne vojne se na področju jedrskega širjenja omenja dve regionalni vroči točki, kjer so se pojavili novi primeri jedrsko širitveno problematičnih držav, zraven Bližnjega vzhoda je še nadalje analizirana severovzhodna Azija. Z izjemo Bližnjega vzhoda je azijski prostor med najbolj konfliktnimi deli sveta. Regija je zelo neenotna, saj se v njej nikoli ni oblikoval učinkovit sistem regionalne ureditve, delitve

vrednot in kultur. V času hladne vojne so bile strateške zadeve v regiji stvar dveh velesil (ZDA in SZ), prav tako je po koncu tega obdobja še vedno mogoče najti ideološko razdeljenost. Za večino azijskih držav je značilna močna centraliziranost in pragmatičnost kar se tiče mednarodnih odnosov.

Geopolitična slika Azije se tako zelo spreminja, na kar vpliva naraščajoči nacionalizem, številčnost prebivalstva, rastoča blaginja, nevarnost izbruhov in prekrivajoče se težnje po moči; vzhajajoča Kitajska postaja potencialna dominantna sila, ameriška varnostna vloga postaja vse bolj odvisna od sodelovanja z Japonsko, slednja teži k bolj odločni in avtonomni politični vlogi, vloga Rusije se je v tem delu močno zmanjšala, razdeljena Koreja pa postaja vse manj ubranljiva, kar še boj vpliva na geostrateške apetit njenih sosed (Kodrič in Vuk, 2005, 8-21).

Azijsko-pacifiško področje je danes med pomembnejšimi v mednarodni skupnosti. Kitajska zaseda v njem strateško pomembno mesto, saj gre za državo z naraščajočo gospodarsko močjo, stabilnim političnim okoljem in veliko vojaško močjo. To področje je prostor, kjer se mešajo različne vere, kulture, običaji, narodnosti. Gre za prostor kjer verska nasprotja pogosto sovpadajo z etničnimi konflikti, kar še oteži varnostno situacijo. Ta je trenutno sicer relativno stabilna, kljub vsemu pa zaradi številnih zgodovinskih razhajanj in posameznih interesov obstajajo potencialna krizna žarišča, zato tudi neposrednih meddržavnih konfliktov v prihodnje ne gre izključevati (Pengal 2007, 22). Azija bo v prihodnje zelo verjetno območje največjih geopolitičnih sprememb, ki jih bo opredeljeval proces ponovnega določanja tako regionalne kot tudi globalne ZDA, Japonske in Kitajske. Boj za prevlade v multipolarnem svetu bi tako lahko privedel do t.i. nove hladne vojne med najmočnejšima državama, kot sta ZDA in Kitajska (Kotnik-Dvojmoč 2002, 2).

Vendar je mednarodna skupnost še vedno v fazi obsežnega preoblikovanja, zato o njeni končni podobi ni mogoče govoriti z zanesljivostjo. Konec komunizma eni enačijo s koncem zadnjega stabilizirajočega dejavnika v svetovnem sistemu, v katerem je Zahodni svet pridobil pozitiven cilj (promoviranje demokracije, regionalne stabilnosti in ekonomskega napredka). Tega pa ne smemo enačiti z brezkonfliktnostjo, saj hkrati tudi ostale razvite industrijske države postajajo pluralne in institucionalne, s čimer politični proces izgublja svojo povezovalno vlogo in postaja vse bolj konfrontacijski. Bipolarno

gotovost je po eni strani tako zamenjala multipolarna negotovost z novo strukturo tveganja. Zadnje desetletje se pojavlja potreba po iskanju novih oblik varnostnega sodelovanja in povezovanja, opredmetena v novi varnostni arhitekturi mednarodne varnosti.

Novejši koncepti delitve sveta omenjajo delitev na svetovno središče in svetovno obrobje. Svetovno središče (ZDA, EU, Japonska, Rusija, Kitajska) pa ni homogena multipolarna struktura, saj med državami, ki ga sestavljajo obstajajo znatne razlike. Po eni strani se zdi, da gre za idejo sodelovanja privilegiranih in ohranjanje njihove vodilne vloge v mednarodni skupnosti, a med njimi ni dejanske enakopravnosti, saj si ZDA lastijo mesto prvega med enakimi. (Kotnik-Dvojmoč 2002, 13-25).

Medtem ko Lubi (1999, 297) ocenjuje, da je v severovzhodni Aziji politično-varnostni položaj na splošno v primerjavi s preteklostjo za to regijo ugoden, saj ocenjuje, da je jedrskoširitveno problematična samo ena država, Severna Koreja. Večina problemov je starih in izvirajo iz obdobja hladne vojne, novi problemi pa so predvsem posledica novega razmerja sil med glavnimi akterji v regiji in njihove vzajemne negotovosti zaradi prevrednotenja strateških interesov posameznih držav v novih razmerah. Po drugi strani pa je politično-varnostni položaj v vzhodni Aziji zaznamovan z nerešenim intrakorejskim in intrakitajskim političnim sporom ter nekaterimi ozemeljskimi spori glede preoblikovanja razmerja sil med glavnimi centri moči v regiji in nezadostnega multilateralnega povezovanja držav. Prej pretežno bipolarno strukturo moči je zamenjala multipolarna, ki pa je dokaj neuravnotežena ter potencialno nestabilna. Politično varnostne razmere v regiji pa bodo tudi odvisne od ameriške vojaške (ne)prisotnosti v regiji, ki ji manjka izvirna regionalna oblika multilateralnega politično-varnostnega sodelovanja, kljub krepitvi vojaških sil večine držav te regije. Zaradi naštetega pa so nekateri mnenja, da bo ravno vzhodna Azija s poudarkom na severovzhodnem delu primarno konfliktno območje na svetu (Lubi 1999, 224-236).

4 JEDRSKO ŠIRJENJE

4.1 Jedrsko orožje

Jedrsko orožje, ki ga poleg biološkega in kemičnega uvrščamo med orožje za množično uničevanje, je smatrano kot najnevarnejša vrsta orožja za množično uničevanje in je v mednarodni skupnosti ostalo izrazito prisotno v prvih letih po hladni vojni in nič ne kaže, da se mu bodo njegovi lastniki kmalu v celoti odrekli. Zaradi tega je med sodobnimi mednarodnimi politično-varnostnimi pojavi in procesi za prihodnost mednarodne skupnosti zelo pomembno dogajanje na jedrskem oboroževalnem področju (Lubi 1995, 967).

Goldstein (2005, 242) govori o dveh tipih jedrskega orožja, fisijskem in fuzijskem. Slednje je poimenovano tudi vodikova bomba. Fisijsko orožje oz. atomska bomba pa je bolj enostavno in cenejše, fisijska materiala sta visoko obogateni uran in plutonij (Goldstein 2003, 242).⁴ V ožjem smislu je jedrsko orožje opredeljeno kot orožje, katerega delovanje je zasnovano na ogromni energiji verižnih reakcij fizije oz. delitve jeder jedrskega eksploziva. V širšem smislu pa sem vključujemo še termonuklearno orožje. Skupne značilnosti so velika moč uničenja, toplotni efekti in radioaktivno sevanje, ki se pokažejo kot udarno, toplotno in radioaktivno delovanje jedrske eksplozije. Namenjeno je množičnemu uničevanju žive sile, tehnike in objektov (Petrović 1981, 333).

4.2 Narava in pojem jedrskega širjenja

Jedrsko širjenje je bilo vseskozi posledica sinergije materialno-tehničnih in političnih dejavnikov. Obravnava materialno-tehničnih zmogljivosti⁵ vključuje samo nujne, ne pa

⁴ Obogateni uran je uran 238, v katerem je več kot 0,7% za bombo primerne urana 235. Plutonij je element z atomskim številom 94, nastane v jedrskem reaktorju iz urana 238 ki vsrka en nevtron in tako nastane izotop, uran 239. ko jedro odda en elektron nastane nov element, neptunij 239, ki se potem ko odda še en elektron, spremeni v element plutonij (Starič 1995, 79).

⁵ Materialno-tehnične zmogljivosti vsebujejo pet pogojev, ki so potrebni za izdelavo jedrskega orožja: zadostna količina primerne cepljivega materiala – urana oz. plutonija; konstrukcijski načrt jedrskega

tudi zadostnih pogojev za jedrsko širjenje. Brez materialno-tehničnih zmogljivosti kljub odločni nameri ni mogoča izdelava jedrskega orožja. Enako tudi samo zmogljivost izdelati jedrsko orožje ne prinese rezultatov, potrebna je namreč volja in zavestna odločitev za delovanje v jedrski oborožitveni smeri (Cannizzo v Lubi 1999, 22). Dejstvo, da so vse današnje države imetnice jedrskega orožja kot države nosilke prikritega jedrskega širjenja odločitev o jedrski oborožitveni nameri sprejele pred izpolnitvijo materialno-tehničnih pogojev. Danes je tako za razumevanje pojava jedrskega širjenja izrazito tehnični pristop preozek, saj je jedrsko širjenje po naravi predvsem politični pojav (Lubi 1999, 21-28).

Jedrsko širjenje v očeh klasičnih oziroma tradicionalnih teoretikov pomeni povečevanje števila držav imetnic jedrskega orožja, do česar pride takrat, ko država, ki tega orožja do tedaj še ni imela, izvede jedrski poskus ali eksplozijo.⁶ Na poti k osvojitvi jedrskega orožja pa napravi točno osem zaporednih stopenj, od začetnih teoretičnih in tehničnih znanj do bojne razmestitve jedrskega orožja, z vmesno ključno stopnjo – izvedbo jedrskega poskusa (eksplozije), ko ves proces postane javen. Danes zgoraj omenjeno klasično pojmovanje ne zadostuje več, saj s tem ko predstavlja le vidno obliko jedrskega širjenja, zajema zgolj prvo generacijo nosilk jedrskega širjenja. Sodobna pojmovanja jedrskega širjenja⁷ ki so se pojavila v 70. letih klasično definirane razširjajo, saj so

orožja; sposobnost oborožitve cepljivega materiala; strokovni kader; finančna sredstva (Cannizzo v Lubi 1999, 22).

⁶ Jedrske eksplozije nastajajo zaradi nekontrolirane jedrske fuzije ali fisije ali kombinacije obeh jedrskih reakcij. Fisijska jedrska bomba izkorišča energijo, ki se sprošča pri fisiji, to je cepitev urana in plutonija, pri čemer nastajajo lažja jedra. Gre torej za verižno reakcijo. Prosti nevtron iz enega uranovega jedra zadene drug uranov atom, zaradi trka pa se jedro uranovega težkega atoma razcepi na dve lažji jedri. Ob tem nastaneta dva odvečna nevtrona in energija. Prosta nevtrona zadeneta v nova dva atoma in pride do nove cepitve oziroma enake reakcije. V nasprotju s fisijsko jedrsko bombo deluje vodikova ali termonuklearna bomba na temelju fuzije, torej združevanja atomskih jeder. Fuzija se doseže s predhodno začetno fisijsko eksplozijo, ki zagotovi dovolj energije in začetnih prostih nevtronov. Učinke jedrske eksplozije delimo v tri kategorije: toplotno sevanje, udarni val in radioaktivno sevanje (Ulčar 1995, 270-271).

⁷ Sodobno pojmovanje jedrskega širjenja pa lahko razdelimo v štiri podskupine. Najozje in najmanj radikalno sodobno pojmovanje pod pojem jedrskega širjenja uvršča še sam obstoj oz. širjenje izdelanega, a nepreizkušenega jedrskega orožja in posameznih sestavin. Širši in radikalnejši pogled dodaja pod jedrsko širjenje obstoj ali širjenje namenske znanstvenoraziskovalne in proizvodne zmogljivosti na jedrskem področju, vključujoč obogatitveno/predelovalno zmogljivost, vse brez mednarodnega nadzora.

mnenja, da izvedba jedrskega poskusa ni več nujna sestavina jedrskega oborožitvenega prizadevanja, vprašljiva je tudi teža političnih razlogov za izvedbo jedrskega poskusa, saj si lahko država prizadeva prav nasprotno in namerno izvaja dvoumno politiko. Sodobno razumevanje tako razširja predmet jedrskega širjenja in izpostavlja vprašanje razmerja med zmogljivostjo izdelati jedrsko orožje in pojavom jedrskega širjenja (Lubi 1999, 36-48).

Jedrsko širjenje Bee (1995, 10-15) deli v tri različna obdobja, ki pa se med sabo povezujejo. Prvo obdobje vključuje ZDA, Veliko Britanijo in Nemčijo v času nacizma, ko je med drugo svetovno vojno želela prva izdelati jedrsko orožje. Drugo obdobje je potekalo po 2. svetovni vojni med t.i. supersilama na jedrskem področju. ZDA in Sovjetska zveza sta namreč zgradili ogromen jedrski arzenal, ZDA so dosegle število 32.000 jedrskih bojnih glav, Sovjetska zveza pa 45.000. Ta oboroževalna tekma, v kateri so izdelali celo močnejšo vodikovo bombo, se je končala s koncem hladne vojne. Sledilo je tretje obdobje, imenovano obdobje proti jedrski proliferaciji. Po neuspešnih prizadevanjih ameriškega predstavnika Barucha v Komisiji za jedrsko energijo pri ZN glede ustanovitve mednarodne kontrole nad jedrskimi reaktorji in materiali, ter tako uporabo slednjih le v miroljubne namene, je leta 1953 takratni ameriški predsednik Eisenhower predlagal ustanovitev Agencije za jedrsko energijo, kar se je čez štiri leta udejanilo s pogodbo Atomi za mir (ang. Atoms for Peace Treaty) in ustanovitvijo IAEA. Baruchov načrt, pogodba Atomi za mir in IAEA pomenijo začetek jedrskega neproliferacijskega režima.

4.2.1 Temeljne spodbude

Temeljne spodbude za jedrsko širjenje so glede narave ciljev in okolja, ki je izvor spodbudam, kategorizirane v tri skupine. Notranjepolitičnim spodbudam se danes v

Še širše in radikalnejše pojmovanje pa v primerjavi s prejšnjim vključuje še pod določenimi pogoji tudi znanstvenoraziskovalne in proizvodne zmogljivosti tudi na civilnem jedrskem področju. Najradikalnejše pojmovanje, ki je tudi najširše, pa kot jedrsko širjenje šteje tudi obstoj oziroma širjenje znanstvenoraziskovalnih in proizvodnih zmogljivosti na civilnem jedrskem področju, ne glede na to da je program pod mednarodnim nadzorom in da ne prihaja do zlorabe cepljivega materiala (Lubi 1999, 43-44).

sodobnih razpravah ne pripisuje velikega pomena. Med njimi se najpogosteje omenja nestabilen politični položaj režima, kar vzpodbudi politike k demonstraciji znanstveno-tehnoloških zmogljivosti s ciljem pridobiti večjo naklonjenost domače javnosti, odvratanje pozornosti od problemov pa utrjuje oblast. Drugi notranjepolitični razlog je povečevanje gospodarskih koristi in razvoja države (Potter v Lubi 1999, 62).

Zunanjepolitične spodbude so spodbude, ki ne rabijo biti nujno prisotne, da lahko pride do jedrskega širjenja, čeprav je krepitev mednarodnega ugleda in vpliva druga najpogosteje prepoznana spodbuda za jedrsko širjenje, zlasti zaradi namere države ohraniti ali pridobiti status regionalne sile ali svetovne velesile. Druga zunanjepolitična spodbuda je ohranitev svobode v mednarodnem delovanju. V primeru frustrirane države, ki si želi mednarodni ugled, je lahko jedrsko orožje ali že sposobnost izdelave dovolj za pritegnitev večje mednarodne pozornosti. Revne in nerazvite države lahko jedrsko orožje uporabijo kot sredstvo pri skupnem nastopu proti razvitim državam, da bi dosegle bolj enakopravno razdelitev moči. Zagotavljanje zunanje varnosti ali vojaškega vidika nacionalne varnosti države med zelo verjetne spodbude za jedrsko širjenje. Kar se tiče zunanje varnostnih spodbud za jedrsko širjenje je zunanja ali vojaška ogroženost države tudi edina sestavina varnostne politike, kateri je smiselno namenjati pozornost, saj je jedrsko širjenje lahko uporabno samo v prizadevanjih za krepitev vojaške varnosti kot vira ogrožanja nacionalne varnosti (Lubi 1999, 61-80).

Dejavniki, ki spodbujajo jedrsko širjenje so tako različni. Danes je ta trend pogost med revnejšimi državami, saj jim jedrsko orožje lahko predstavlja instrument moči za uresničevanje lastnih interesov, kot je večja naklonjenost, mednarodni vpliv ali za uravnavanje moči in doseganje statusa regionalne sile (Kodrič in Vuk 2003, 25).

4.3 Jedrske države

Jedrska država je tista, ki ima jedrsko orožje. Država, ki je imetnica jedrskega orožja, torej država, ki se odloči izdelati preprosto jedrsko orožje (prve generacije) ali osvojiti nesporno materialno-tehnično zmogljivost za njegovo izdelavo si mora najprej zagotoviti: 1. zadostno količino primerne cepljivega materiala-urana ali plutonija; 2. konstrukcijski načrt jedrskega orožja; 3. nejedrske sestavine jedrskega orožja, ter

sposobnost jedrske in nejedrske sestavine tega orožja povezati v delujočo celoto; 4. primerni strokovni kader; 5. zadostna finančna sredstva (Lubi, 1999: 22).

Med države imetnice jedrskega orožja prištevamo ZDA, Rusijo, Veliko Britanijo, Francijo, Kitajsko, Indijo, Pakistan. Izrael trdi da orožja nima, vendar je znano da ima do 200 jedrskih bojnih glav. Tri bivše sovjetske republike Belorusija, Ukrajina in Kazahstan, kot tudi Južnoafriška republika, Brazilija in Argentina so se prostovoljno odrekle svojemu orožju in razvojnemu programu (Kodrič, Vuk 2003, 27). ZDA imajo po uradnih izračunih 5.200 jedrskih konic in poleg tega še 2.700 jedrskih konic v pripravljenosti, od tega 2.200 strateških in 500 nestrateških. V ruskem arzenalu naj bi bilo po nekaterih ocenah okoli 14.000 kosov jedrskega orožja, vendar gre za nezanesljivo oceno, saj ni točnega števila taktičnega orožja. Julija leta 2008 naj bi se število kosov ruskega jedrskega orožja zmanjšalo na 4.138. Francija je imetnica 300 jedrskih konic, nameravajo ohraniti število jedrskega orožja na podmornicah, medtem ko bodo število jedrskih konic, ki so jih izstrelili iz zraka, zmanjšali za tretjino, na okoli 290. Britanske zaloge jedrskega orožja so ocenjene na okoli 200 strateških in polstrateških jedrskih konic, ki so nameščene na štirih jedrskih podmornicah razreda Vanguard. Število jedrskih konic naj bi se zmanjšalo na 160, nameravajo pa se odpovedati tudi eni jedrski podmornici in njihovo število tako zmanjšati na tri. Kitajska naj bi imela okoli 400 kosov strateškega in taktičnega jedrskega orožja in zmožnost, da razvije še veliko obsežnejši jedrski arzenal. K Sporazumu o neširjenju jedrskega orožja je kot jedrska sila pristopila leta 1992 in se zavezala, da jedrskega orožja ne bo uporabila proti državam brez jedrskega orožja. Indija, ki ni podpisnica NPT-ja, se je sama uradno razglasila za jedrsko silo in poznavalci ocenjujejo, da ima najmanj sto jedrskih konic. Pakistan naj bi proizvedel med 580 in 800 kilogrami visoko obogatene urana, kar zadostuje za 30 do 50 jedrskih bomb. Poročilo iz leta 2007 navaja, da imajo okoli 60 jedrskih konic. Država ni podpisnica NPT-ja (Cutler 2009).

Lubi⁸ (1999, 50-60) Izrael in Južnoafriško republiko uvršča med imetnice prikritega jedrskega širjenja, Argentino in Brazilijo ter tudi Južno Korejo, Tajvan in Libijo uvršča

⁸ Poimenovanje posameznih oblik jedrskega širjenja je Lubi (1999, 49-50) v slovenskem jeziku razvrstil v štiri različna poimenovanja. Vse tiste oblike, ki presegajo klasično poimenovanje je označil s pojmom nevidno jedrsko širjenje, kot nasprotje vidnega (katerega nosilke so bile današnje imetnice jedrskega orožja). Negotovo jedrsko širjenje obsega vrsto jedrskega širjenja, kjer je jedrsko oborožitvena namera in

med države možnega jedrskega širjenja, ter Iran in Severno Korejo pa med države negotovega jedrskega širjenja. V jedrski klub sodi tudi Izrael, ki pa ohranja politiko "jedrske nejasnosti". Glede na ocene proizvodnje plutonija v jedrskem reaktorju Dimona naj bi imela judovska država med 100 in 200 naprednih kosov jedrskega orožja. Izrael ni podpisnik NPT-ja. Iran trdi, da je njen jedrski program bogatenja urana miroljubne narave in namenjen proizvodnji električne energije, a ZDA dvomijo o trditvah iranskih oblasti in menijo, da je program le krinka za razvoj jedrskega orožja. Iran je že leta 1970 podpisal NPT. Severna Koreja je svoj prvi jedrski poskus izvedla jeseni leta 2006 in drugega maja 2009. Od Sporazuma o neširjenju jedrskega orožja je Pjongjang odstopil januarja leta 2003 in od takrat se mednarodna skupnost trudi prepričati oblast, da se odpove jedrski oborožitvi. Severna Koreja je izvedla tudi več poskusov z raketami dolgega dosega (Cutler 2009).

Mednarodna skupnost tako statusa jedrskih sil štirim državam (Indiji, Izraelu, Pakistanu, Severni Koreji) ne priznava, saj niso pogodbenice Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja. Od leta 1970 dalje so tri države, ki niso podpisnice Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja, Indija, Pakistan in Severna Koreja, izvajale jedrske poskuse. Poseben status v mednarodni skupnosti ima tudi Južnoafriška republika, ki je sicer razvila jedrsko orožje, a se je, preden je ratificirala Pogodbo o neširjenju jedrskega orožja, razorožila. Med države, za katere se ne ve natančno, ali imajo jedrsko orožje ali ne, spadajo še Iran, Sirija in Mjamar. Leta 2005 je Mednarodna agencija za jedrsko energijo ugotovila, da Iran ne izpolnjuje varnostnih zahtev, ki jih narekuje NPT. Za države imetnice jedrskega orožja je obveljalo prepričanje, da so članice "jedrskega kluba". Trenutno je tako v klubu devet držav (ZDA, Rusija, Velika Britanija, Francija, Kitajska, Indija, Izrael, Pakistan in Severna Koreja), pet od teh držav (ZDA, Rusija, Velika Britanija, Francija in Kitajska) spada med države z jedrskim orožjem, saj imajo po Pogodbi o neširjenju jedrskega orožja mednarodno priznan status jedrskih si

zmogljivost za uresničitev širjenja ob odsotnosti mednarodnega nadzora, medtem ko sama materializacija jedrske oborožitve še ni končana. Pod pojmom možno oz. potencialno jedrsko širjenje pa se uvršča tisto jedrsko širjenje, kjer obstajajo samo znaki za možnost njegovega razvoja, kot je odsotnost mednarodnega jedrskega ne-širitvenega nadzora na spornimi jedrskimi objekti ali kršenje norme v zvezi z obnašanjem na tem področju ali izdelava, preizkušanje nejedrskih sestavin jedrskega orožja. Jedrsko širjenje torej Lubi razdeli na vidno in nevidno, slednje pa je lahko prikrito, negotovo ali možno.

4.4 Jedrska neproliferacija

Jedrsko oborožitvene ambicije ostajajo pomemben dejavnik mednarodne varnosti. Ta dejavnik je viden z vidika prizadevanj mednarodne skupnosti oz. nekaterih držav, da bi te ambicije preprečevale (Vegič 2000, 1162). Razvoj jedrske tehnologije se v današnjem času vse bolj spreminja v industrijo. Sredstva nastala zaradi oboroževalne tekme v času hladne vojne in hiter razvoj vojaške tehnologije povzročata danes velesilam resne probleme. Dejstvo je, da stalne članice VS ZN ne obvladujejo monopola nad jedrskim orožjem, ter si neuspešno prizadevajo za prepoved širjenja, kar predstavlja veliko grožnjo sodobni svetovni varnosti (Kodrič in Vuk 2003, 25).

Mednarodne pogodbe so eden izmed temeljev neširjenja jedrskega orožja, predvsem sta to Pogodba o neširjenju jedrskega orožja in Pogodba o celoviti prepovedi jedrskih poskusov (Češarek 2007, 93-103). Pogodba o neširjenju jedrskega orožja (NPT) je glavni del jedrskega neproliferacijskega režima in od leta 1970 velja za najširši dogovor o kontroli jedrskega orožja. Pogodba si prizadeva ohraniti enako število jedrskih držav (Bee 1995, 19). Pogodba je bila podpisana leta 1968, ter je začela veljati dve leti kasneje. Sprva so ta sporazum podpisale tri države nosilke jedrskega orožja (Velika Britanija ZDA, ZSSR) in štirideset držav brez njega. Prve so se obvezale k razorožitvi in posredovanju znanja, druge, da ne bodo pridobile jedrskega orožja ali ga izdelovale in da bodo vse naprave v državi pod nadzorom Mednarodne agencije za jedrsko energijo. Pogodba o neširjenju jedrskega orožja je širjenje le-tega zelo omejila. Imetnic jedrskega orožja je tako devet. Le Indija, Izrael in Pakistan se niso odločile za pristop k pogodbi, Severna Koreja pa se je leta 2003 odločila, da iz nje odstopi. Cilji pogodbe so ustavitev nadaljnega širjenja jedrskega orožja, zagotavljanje varnosti državam ki jedrskega orožja ne razvijajo, zagotavljanje pogojev za miroljubno uporabo jedrske energije in spodbujanje nadaljnjih pogajanj, ki vodijo k odpravi jedrskega orožja. Na podlagi te pogodbe so države uvajale celovit sistem jedrskega varovanja (sporazum Safeguards), ki pa je na konkretnih primerih pokazal svoje pomanjkljivosti, zato je bil k sporazumu pripravljen dodatni protokol (Češarek 2007, 93-103). NPT ob sklicevanju na načela nacionalne suverenosti in varnosti priznava pravico do izstopa od pogodbe, kadar so interesi države v nasprotju z interesi NPT. Odpovedni rok je tri mesece. Vendar razen Severne Koreje nobena druga država ni izkoristila te pravice. Severna Koreja pa je bila

kljub upoštevanju navodil in oznanitvi svojega odhoda podvržena številnim pritiskom (Kapur 2000, 239).

Pogodba o celoviti prepovedi jedrskih poskusov - CTBT iz leta 1996 še danes ni v veljavi zaradi nepopolne ratifikacije. Na podlagi te pogodbe je bila ustanovljena tudi organizacija z mednarodnim opazovalnim sistemom, ki s pomočjo merilnih naprav po vsem svetu zaznava jedrske eksplozije. V mednarodnem prostoru je Mednarodna agencija za jedrsko energijo tista organizacija ZN, ki skrbi, da se jedrska energija uporablja v miroljubne namene (Češarek 2007, 93-103). Pogodba je bila leta 1996 odprta za ratifikacijo, veljati bo začela ko bo vseh 44 držav podpisnic izvedlo ratifikacijo. Podpisnice, ki pogodbe še niso ratificirale so: Kitajska, Severna Koreja, Egipt, Indija, Indonezija, Iran; Izrael, Pakistan, ZDA (Pogodba o celoviti prepovedi jedrskih poskusov – Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty. 1996).

Pomemben element režima jedrskega neširjenja je IAEA - Mednarodna agencija za jedrsko energijo, ustanovljena leta 1957 kot avtonomna medvladna organizacija v okviru Združenih narodov, ki je pooblaščen, da preverja, ali se jedrska energija uporablja v miroljubne namene, verifikacijske dejavnosti pa izvaja v več kot 140 državah (Češarek 2007, 95). IAEA ima dve ključni vlogi, da pomaga državam pri razvoju miroljubne jedrske energije, ter da preverja skladnost z NPT. Struktura te mednarodne agencije je podobna kot v OZN. Na generalni konferenci se letno srečuje vseh 188 registriranih članov. Svet guvernerjev, ki je politični organ, je sestavljen iz 35 članov, devet med njimi je stalnih članov iz jedrskih držav, ostale se določajo po enoletnem mandatu. Generalni direktor agencije je hkrati direktor sekretariata (Bee 1995, 22). Mednarodna agencija za jedrsko energijo si že od vsega začetka prizadeva za miroljubno rabo jedrske energije in se bori proti širjenju jedrskega orožja. Delovanje IAEA-ja je torej usmerjeno predvsem k varni in miroljubni uporabi jedrske znanosti in tehnologije, njena vloga pa naj bi ključno pripomogla k mednarodnemu miru in varnosti, ter k doseganju razvojnih ciljev tisočletja na področju družbenega, gospodarskega in okoljskega razvoja. V zadnjih letih se je pozornost delovanja IAEA usmerila predvsem v jedrske programe Libije ter Severne Koreje in Irana. Pjongjang je leta 2002 odstopil od Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja in inšpektorje IAEA-ja izgnal iz države. Mednarodna skupnost odobrava posredovanje IAEA-ja pri jedrskih dejavnostih omenjenih držav, je pa agencija deležna tudi številnih kritik, predvsem

zaradi tveganja, ki je povezano z jedrsko energijo in z njeno uporabo v vojaške namene. Šteje 144 držav članic, od leta 1997 pa agencijo vodi generalni direktor Mohamed El Baradej, ki je skupaj z agencijo leta 2005 dobil tudi Nobelovo nagrado za mir (MMC RTV Slovenija 2007).

Med ostale elemente jedrskega neširitvenega režima spadajo tudi pogodbe o kontroli orožja, ki se dotikajo tako horizontalnega širjenja kot vertikalnega širjenja. Prvo se nanaša na širjenje v druge države, vertikalno širjenje pa pomeni nadzor nad obstoječimi zalogami jedrskega orožja oz. zmanjševanje le-tega (Bee 1995, 25). Vertikalno širjenje omejujejo Pogodbe o strateškem zmanjševanju orožja, znane kot Salt I iz leta 1991 in Salt II iz leta 1993.⁹ S pojmom SALT (*Strategic Arms Limitation Talks*) med drugim označujemo tudi korak k otoplitvi odnosov med ZDA in SZ-jem, ki so bili napeti vse od leta 1945 (Bee 1995, 27).

Mednarodni naporu glede jedrske neproliferacije se največkrat osredotočajo na zmanjšanje jedrskih ambicij Severne Koreje in Irana, kar pa ne prinaša uspehov. Severna Koreja je testirala jedrsko orožje, Iran je na podobni poti. Voditelji obeh držav se ne odzivajo na mednarodne obsodbe in pritiske, zanje so ugled, varnost in vpliv izhajajoč iz posedovanja jedrskega orožja tako privlačni, da jih kritika in kazni mednarodne skupnosti ne odtehtajo. Naslednji krog sankcij ali pogovorov tako najverjetneje ne bo spremenil teh kalkulacij. Namesto vztrajanja pri proliferaciji, ki jo je nemogoče preprečiti, bi bilo potrebno večjo pozornost nameniti državam, ki se še niso odločile za pridobivanje jedrskega orožja. Za takšno strategijo bo potrebno povečati zmožnosti mednarodne skupnosti za odkrivanje sumljivih aktivnosti, učinkoviteje

⁹ S podpisom SALT-a I leta 1972 sta predsednika SZ in ZDA, Brežnjev in Nixon sprejela sporazum o omejitvi strateškega jedrskega orožja. S tem je bila zakoličena zgornja meja sredstev za prenos jedrskega orožja pri obeh straneh kot tudi omejena graditev obrambnih protiraketnih sistemov (Anti Ballistic Missiles- ABM). S SALT-om I je bilo še določeno, da ima lahko vsaka stran na svojem ozemlju ABM, od leta 1974 le enega. Glavni cilji dvostranskega sporazuma SALT II, ki ga ZDA ni nikoli ratificirala, je bilo zagotoviti enako število jedrskega orožja za obe strani, začeti proces zmanjševanja izdelave jedrskega orožja in vsiliti omejitve pri izdelavi novejših tipov raket. Čeprav SALT II ni bil nikoli ratificiran, sta državi podpisnici upoštevali člene pogodbe. Sporazum je med drugim dovoljeval t. i. obojestransko zagotavljanje uničenja (Štok 2009).

nadzirati mreže za prenos jedrske tehnologije in aktivneje odvrčati države, da bi postale jedrske imetnice s krepitevijo njihove varnosti (Schulte 2010).

5 SEVERNA KOREJA

Severna Koreja (Demokratska ljudska republika Koreja) zavzema severni del Korejskega polotoka, slednji je bil zaradi strateškega pomena vseskozi privlačen za sosedo. Do konca druge svetovne vojne je bil del japonskega cesarstva (Kodrič in Vuk 2003, 25).

Severna Koreja je nastala po korejski vojni. O sami delitvi Koreje pa so se zavezniki sporazumeli že zgodaj leta 1945 na konferenci v Jalti. Avgusta tega leta so sovjetske in ameriške čete osvobodile deželo izpod japonske okupacije. Takrat so kot razmejitveno črto med obema okupacijskima conama potegnili kar na karti po 38. vzporedniku, pred koncem leta pa so ZDA, SZ, VB ter LR Kitajska podpisale poseben sporazum o Koreji, imenovan Moskovski sporazum. V slednjem so se dogovorile glede skrbništva nad Korejo s ciljem njene t.i. demokratične samostojnosti. Namesto demokratičnih volitev je na Korejskem polotoku prišlo do zaostrovanj, sledilo je oboroževanje obeh strani in obeh delov Koreje, kar je leta 1951 eskaliralo v korejsko vojno. Vojna pa se je kljub milijonom mrtvih, ameriškim grožnjam z jedrskim orožjem na eni strani in pa številnim kitajskim t.i. prostovoljcem na drugi strani, končala brez sprememb dejanskega stanja. Nič se tudi ni spremenilo na mirovni konferenci v Ženevi aprila 1954, saj v obdobju vrhunca hladne vojne sprtim stranem ni uspelo zблиževanje. Po končanju konference junija je tako ostal status quo, ki ostaja še danes (Štefanec 2008a, 14-17).

Posebnost korejskega zgodovinskega razvoja je dejstvo, da je bila v Koreji izvedena protifevdalna in protiimperialistična revolucija, brez prave buržoazne revolucije in brez socialistične revolucije, kot je poznana drugod po svetu. Severna Koreja je iz fevdalizma prišla v neke vrste socializem, kar pomeni, da je prešla iz popolne fevdalne podrejenosti prebivalstva v osebno svobodo. To konkretno za človeka pomeni prehod iz popolne lakote in pomanjkanja do minimalne hrane, obleke. Takšen zgodovinski razvoj lahko pojasni današnje stanje v državi ter razloge, ki so omogočili nastanek in razvoj temu anahronističnemu družbenemu sistemu. Za ljudi je to pomenilo prehod iz slabega na manj slabo (Štefanec 2008a, 17).

5.1 Ideja juče

Načelo juče pomeni naslanjanje na lastne sile in je glavno vodilo življenja Korejcev. Ta ideologija je prisotna v obeh Korejah. Brez velikanske samozavesti ljudi, ki izvira iz bogate kulturno-civilizacijske dediščine, tudi ni mogoče razumeti izjemno hitrega gospodarskega razvoja južnokorejskega tigra, prav tako ne severnokorejskega življenja pod militarističnim, stalinističnim režimom, ki je globoko zasidran v kultu osebnosti. Severni Koreji tako daje politično moč preplet zgodovinske samozavesti, totalitarne države in ideologije (Kodrič in Vuk 2003, 29). O ideji juče naj bi po trditvah severnokorejskega zgodovinarja prvič spregovoril veliki vodja Kim Il Sung leta 1930 na Kitajskem. Ta ideja je dejansko ideološka podlaga sodobnega severnokorejskega komunizma. Je hkrati ideologija, politika, način mišljenja in življenja. Uradno se je ta politika–ideja pojavila na petem kongresu korejske partije leta 1970, v t.i. obdobju osamljene korejske partije (Štefanec 2008a, 17).

Korejska partija je tako bila takrat zaradi lastnih potreb prisiljena poiskati neko ideološko osnovo za svojo osamljenost in politiko neodvisnosti tako od SZ kot od Kitajske. Naslanjanje na lastne sile je bilo nujno tudi zaradi zunanjega ameriškega sovražnika. Opiranje na ideologijo juče je tako pomagalo pri graditvi nacionalne samozavesti in duha neodvisnosti. Prav tako pa njeni ideologi radi poudarjajo, da gre za filozofijo, ki v središče postavlja človeka. Gre za njeno osnovno zahtevo, da je treba družbo in človeka spremeniti tako, da gospodar samega sebe, ter živel kot gospodar vsega. V taki družbi pa je treba opraviti tri osnovne naloge: izobraziti človeka (oz. vanj vgraditi občutek da je gospodar); izoblikovati okolje kjer bi ljudje živeli kot gospodarji; zavzeti dve trdnjavi - idejno in materialno-tehnično. Je pa potrebno omeniti, da ideologija juče ne postavlja v ospredje človeka kot posameznika, ampak kot člana skupnosti. Usoda posameznika je tako v severnokorejski družbi podrejena potrebam družbe (Štefanec 2008b, 14-15). Ideja juče se kaže tudi v zunanji politiki. Zunanja politika namreč zagovarja idejo, da je država sama sebi dovolj, brez potreb po zaveznikih. Z drugimi državami sicer obstaja sodelovanje in pogajanja, vendar le toliko, kolikor je to iz gospodarskih oz. notranjepolitičnih razlogov nujno potrebno. Primerjamo jo lahko z otokom v mednarodni politiki (Štefanec 2008c).

5.2 Veliki vodja

Severnokorejski voditelj s pomočjo partije in obsežnega vojaškega aparata ohranja preživelo stalinistično obliko vladanja v komunistični dinastiji. Vodilno vlogo v državi imata vojska in komunistična partija pod vodstvom Kim Jong Ila, imenovanega »sonce 21. stoletja«.

Simbol vzhajajočega sonca si je izposodil že njegov oče Kim Il Sung ali »sonce človeštva«. Slednji je vladal od ustanovitve Severne Koreje leta 1948 do smrti leta 1994, sledila so tri leta uradnega žalovanja, nakar so njegov rojstni dan razglasili za praznik sonca in začetek novega uradnega koledarja. Po smrti Kim Il Sunga, imenovanega »veliki vodja«, je ljudski kongres podelil naziv večnega predsednika in ukinil predsedniški položaj. Komunistična ideologija v Severni Koreji je preplet različnih doktrin, ki jih povezuje ideja juče, kar v korejščini pomeni zanašanje nase. Ideja zapoveduje neodvisnost v političnih zadevah, samooskrbo v gospodarstvu in samoobrambo v vojaških zadevah, Korejo in njenega voditelja pa postavlja v središče sveta. Kim Il Sung se je pri razvijanju svoje različice komunizma oprl na tradicionalne ideje konfucionizma.¹⁰ Kim Il Sung je začel z gradnjo monolitskega ideološkega sistema na začetku 50. let, ko mu ni uspela združitev z Južno Korejo. V zgodnjih letih se je režim močno opiral na doktrino marksizma in leninizma, ki pa jo je kasneje vse bolj zamenjevala ideja samozadostnosti, do 80. let je vodilno vlogo prevzela ideja juče. Režim je držal prebivalstvo v nenehnem strahu in pripravljenosti na napad sovražnika, ki ima v stalinizmu vedno podobo tako zunanjega kot notranjega sovražnika. Prvi zunanji sovražnik so že desetletja ZDA z njihovo imperialistično politiko, s katero ščitijo Južno Korejo, medtem ko je notranji sovražnik vsak domač nasprotnik režima in izdajalec, kot so kontrarevolucionarji, uporniški člani partije, zbirokratizirani uradniki, neposlušni umetniki ter brezdelneži.

Kim Jong Il, ki so mu nadeli naziv »ljubljeni vodja«, je bil po smrti očeta imenovan za predsedujočega nacionalnemu obrambnemu svetu, ter tako postal de facto najvišji

¹⁰ Konfucionizem je na korejski polotok prišel iz Kitajske pred dva tisoč leti. Tukaj ne gre za religijo ali ideologijo, marveč je filozofsko-etični nauk, ki ureja odnose med posamezniki in jim določa položaj v družbi, ter postavlja smernice v življenju (T. 2010b).

voditelj države. Prvi vidnejši položaj, ki ga je zasedel, je bilo vodenje partijskega oddelka za organizacijo in propagando, v osemdesetih je počasi prevzemal pomembnejše položaje v partiji in popoln nadzor nad državo in gospodarstvom, do najpomembnejšega položaja leta 1991, ko je prevzel vodenje vojske. Kim Jong Il se je bolj kot na partijo oprl na vojsko, kar je določil tudi v novi doktrini s tem, da se moč države meri z njeno vojaško močjo, na njej temelji revolucija in je glavna sila pri doseganju socialističnih ciljev.

Spremembe režima v Severni Koreji je malo verjetna, saj lahko najmanjša sprememba v smeri demokratizacije med prebivalstvo pošlje napačne signale in močno ogrozi položaj Kim Jong Ila, ki se je v avtoritarni sistem rodil. Leta 2005 je ljubljeni vodja sporočil, da bo v primeru nedokončanja revolucije za časa svojega življenja delo prepustil sinu ali vnuku, kar pomeni nadaljevanje edine komunistične dinastije na svetu. Med glavnima kandidatoma za položaj se omenja najstarejšega sina Kim Jong Nama, ki ga ima s prvo ženo, in najmlajšega Kim Jong Vonga (Valenčič 2006). Načrti o pripravljene nasledstvu so se pokazali ob menjavi premierskega položaja, ko je Kim Jong Il zamenjal Čoe Jong Rim, na položaj podpredsednika komisije za obrambo, ki je nadrejena vojski, pa je bil imenovan Jang Song Takeja. Čoe je bil do zdaj generalni sekretar komunistične partije v Pjongjangu. Imenovanje naj bi bilo dokaz, da se med naraščanjem napetosti Kim obrača k osebam, vdanim njegovi družini, saj je bil v času vladavine Kimovega očeta in ustanovitelja države Kim Il Sunga Čoe vodja vladnega osebja, nato pa je bil na nekaterih ključnih gospodarskih položajih. Jang pa je svak Kim Jong Ila. Njegovo imenovanje bi lahko pomenilo, da se Kim pripravlja na predajo oblasti svojemu najmlajšemu sinu Jong Unu, s katerim si je Jang blizu, tako da bi imel ob predaji oblasti vlogo nekakšnega namestnika. Imenovanje Janga je lahko tudi dokaz o pritisku, ki ga Kim čuti tako zaradi notranjih gospodarskih težav in mednarodnih sankcij (T. 2010b).

5.3 Odnos z južno sosedo

Po vojni je Severna Koreja po desetletja dolgih pogajanjih o ponovni združitvi leta 1973 zamrznila vse odnose z Južno Korejo, posledično so sledili številni obmejni spori. Državi sta nato vzpostavili dialog šele leta 1989, dve leti kasneje je bil podpisan

Sporazum o spravi, nenapadanju in sodelovanju, istega leta sta obe bili sprejeti v OZN. V drugi polovici 90. let se je med državama razvilo sodelovanje na ekonomskem in kulturnem področju. Novo poglavje miroljubnega zbliževanja pa je med državama začelo v obdobju južnokorejskega predsednika Kim Dae Junga konec leta 1997 in njegove t.i. sunshine policy oz. sončne politike. Tudi predsednik Južne Koreje Roh Moo Hyun izvoljen leta 2002 se je uradno zavzel za pomiritve s Pjongjangom in poudaril, da želi Južna Koreja skupaj z ZDA in Japonsko poiskati mirno rešitev za severnokorejsko jedrsko vprašanje (Kodrič in Vuk 2003, 25).

Za Seul je izboljšanje odnosov z Pjongjangom od ponovne vzpostavitve demokracije v devetdesetih prednostna naloga. Preobrat v odnosih med sosedama je pomenil obisk takratnega južnokorejskega predsednika Kim Dae Junga v Pjongjangu in podpis skupne izjave s severnokorejskim predsednikom Kim Jong Ilom 15. junija 2000. Južnokorejske oblasti stavijo na dialog in trgovanje ter razvoj skupnih interesov, s čimer bi zmanjšali razlike, preprečili konflikte in pripravili morebitno združitev Korej. Južna Koreja je za Kitajsko celo postala drugi gospodarski partner Pjongjanga. Severno ob meji med državama se je v Kaesongu oblikovalo posebno gospodarsko območje in kjer južnokorejska podjetja zaposlujejo okoli osem tisoč severnokorejskih delavcev.

Severna Koreja je mnenja, da vlada ZDA ne išče diplomatske rešitve ampak je njen glavni cilj sprememba režima in del oblasti v Južni Koreji to misel deli s severno sosedo. Nekdanji predsednik Južne Koreje Kim Dae Jung, znan kot graditelj sprave s Pjongjangom in prejemnik Nobelove nagrade za mir leta 2002 je javno izrekel, da so ameriški neokonservativci dogmatiki, ki ne želijo miru v regiji in obstajajo obsedeni z ideologijo sankcij, pritiskajo na Japonsko naj uvede sankcije in povečujejo nezaupanje Kitajske. Stališče predsednika Ro Mu Hjunaje dokaj podobno njegovemu predhodniku, saj je proti predsedniku Bushu izrazil željo pridobiti nazaj poveljstvo nad četami v korejskem oporišču in zavrnil povečanje sankcij proti Severni Koreji. Seul na tem področju noče popustiti pritiskom Washingtona in želi ohraniti svobodo odločanja (Ramonet 2006).

Primer dobrososedskega sodelovanja je Dekleracija o razvoju odnosov, miru in blaginje med Korejama, ki je bila javno podpisana leta 2007 v Pjongjangu s strani obeh voditeljev držav. V osmih točkah je bila izražena želja in obljuba, da bosta obe strani

neodvisno, samostojno reševali vprašanja poenotenja naroda, gradili spoštovanje in zaupanje ne glede na razlike med ideologijama in sistemoma, se nevmešavali v notranje zadeve druge, in prilagodili pravne in institucionalne mehanizme, da bodo le ti služili razvoju odnosov sever-jug in njunemu združevanju. Pod tretjo točko sta se državi obvezali, da bosta tesno sodelovali pri odpravi sovražnih vojaških odnosov in pri zmanjševanju napetosti na Korejskem polotoku, spore pa reševali s pomočjo dialoga in pogajanj. Nadalje je izraženo skupno prizadevanje pri rešitvi jedrskega vprašanja na polotoku, kot je bilo pred tem dogovorjeno na šeststranskih pogajanjih. Sledijo namere o ekonomskem sodelovanju za uravnotežen razvoj nacionalnega gospodarstva in doseganje skupne blaginje, kar bi bilo mogoče s spodbujanjem naložb, gradnjo infrastrukture ter razrešitvijo in souporabo voda v Zahodnem morju, nadaljevanje gradnje projekta skupne industrijske cone, razvoj železniške in cestne povezave med obema državama, sodelovanje na področju kmetijstva, zdravstva, varstva okolja. Prav tako je omenjeno sodelovanje na socialnem in kulturnem področju. Pod sedmo točko je izpostavljena vzajemna podpora in pomoč v primeru nesreč, naravnih katastrof. Deklaracija se zaključuje z obljubljenim sodelovanjem za uresničitev interesa korejskega naroda, ter tudi tistih Korejcev, ki živijo v tujini. Sledi obljuba držav, da se bodo voditelji obeh strani redno srečevali ter reševali nerešena vprašanja in s tem razvijali dobrososedske odnose (Jong Il in Hyun 2007).

S prihodom novega južnokorejskega predsednika Lee-ja se je situacija poslabšala. Pod vprašaj je bila postavljena "sončna politika" njegovih predhodnikov o brezpogojni pomoči severu (A. 2009). Danes so odnosi med Severno in Južno Korejo že več mesecev na najnižji ravni v zadnjih letih, predvsem zaradi potopitve južnokorejske vojaške ladje v Rumenem morju marca letos, v kateri je umrlo 46 južnokorejskih mornarjev. Južna Koreja, ZDA in nekatere druge države odgovornost za incident pripisujejo Severni Koreji, ki pa te obtožbe zavrača. Prav tako pa Severna Koreja vsakoletne vojaške vaje Južne Koreje in ZDA, ki potekajo že od leta 1975 sprejema kot očitno provokacijo, kar slabi odnose med sosedama. Pjongjang pa ni edini, ki je nezadovoljen zaradi skupnih vojaških vaj. Tudi Peking je izrazil nezadovoljstvo zaradi obsežne vojaške opreme v Rumenem morju na zahodni obali Korejskega polotoka (T. 2010a).

5.4 Jedrski program

5.4.1 Jedrsko orožje na Korejskem polotoku

Koreja je bila več desetletij prepletena z jedrskim orožjem. Med Korejsko vojno so namreč ZDA večkrat grozile z atomsko bombo.¹¹ Po premirju so čete ZDA ostale v Južni Koreji, kamor so leta 1958 začele nameščati svoje jedrsko orožje. Največ jedrskega orožja so nakopičili v letu 1987, ko je bilo tam 950 atomskih bomb osmih različnih tipov. Sredi osemdesetih let so število jedrskega orožja zmanjšali na 150 kosov, na tem območju so ostale le še topovske granate kalibra 155 in 203mm, orožje ADM¹² in letalske bombe. Leta 1991 je takratni predsednik George H.W. Bush zahteval odstranitev še preostalega jedrskega orožja iz Južne Koreje, kar je bilo dokončano v naslednjem letu (Starič 2006).

5.4.2 Razvoj jedrskega programa

Mansurov (1995, 25-38) je razvoj severnokorejskega jedrskega programa razdelil v štiri glavne faze oz. obdobja.¹³

Prvo obdobje

Začetno obdobje, ki je datirano v 50. leta, zajema začetke severnokorejskega jedrskega programa. Zanimanje Severne Koreje za jedrsko področje se je začelo s sklenitvijo dveh sporazumov o sodelovanju na jedrskih raziskovalnih projektih leta 1956 s SZ in Kitajsko, kar je doprineslo državi znanje na tem področju. Severnokorejski strokovnjaki

¹¹ Prvič je bilo to januarja 1951 ko so ameriška vojska in enote ZN pod vodstvom generala MacArthurja potisnile vojsko Severne Koreje vse do reke Jalu, nakar so čez mejo vdrle kitajske čete, ki jih je druga stran nameravala zaustaviti z atomsko bombo. Slednje je onemogočil takratni ameriški predsednik Truman in s tem preprečil večjo katastrofo (Starič 2006).

¹² ADM je kratica za Atomic Demolition Munition, gre za nekakšne atomske mine (Starič 2006).

¹³ Lubi (1999, 237-238) razvoj severnokorejskega jedrskega programa podobno kot Mansurov delil v štiri obdobja, le da je prvo obdobje Lubi poimenoval kot začetno, pod imenom prvo obdobje pa je uvrstil v celoti drugo obdobje po Mansurovu. Prav tako je Lubi za drugo obdobje poimenoval v celoti tretje in za tretje v celoti četrto.

so začeli s šolanjem na področju jedrske fizike v sovjetskem jedrskem raziskovalnem centru v Dubni. 1959 je Severna Koreja podpisala nadaljnji protokol s SZ glede civilne uporabe jedrske energije in prenosa majhnega raziskovalnega reaktorja in ostale opreme v Pjongjang. Izobraževanja severnokorejskih znanstvenikov so potekala tudi na Kitajskem. To je državi omogočilo ustanovitev oddelka za jedrsko energijo na univerzi v Pjongjangu, ki je postal nosilec temeljnih jedrskih raziskav v Severni Koreji (Mansurov 19995, 25-26).

Drugo obdobje

Naslednje obdobje je obdobje pridobivanja lastnega znanja in izkušenj na jedrskem področju od zgodnjih 60. let do sredine 70. V tem obdobju je Severna Koreja po sovjetskem vzoru v Jongbjonu ustanovila jedrski raziskovalni center in kjer je začel delovati prvi jedrski raziskovalni reaktor. Slednji je bil leta 1965 pripeljan iz SZ, operativen pa postal leto kasneje in katerega končna izboljšana zmogljivost je dosegala že 8 MW(t). V raziskovalnem reaktorju so proizvajali radioaktivne izotope za civilne namene. Septembra 1974 se je Severna Koreja uradno pridružila IAEA, čeprav še ni pristopila k NPT. Od leta 1977 je tako delovanje tega raziskovalnega reaktorja pod nadzorom IAEA (Mansurov 1995, 26).

Tretje obdobje

Sledi obdobje hitre širitve in zajema obdobje od poznih 70. do zgodnjih 90. let. Gre torej za obdobje hitre rasti jedrske infrastrukture, ki je trajalo do začasnega razpleta jedrske širitvene krize sredi 90. let. Država je svoj jedrski program razvijala brez mednarodnega nadzora, saj je sporazum z IAEA ratificirala komaj aprila 1992. Severna Koreja je dosegla nivo jedrske visoko razvite države do začetka 90. let, saj je do takrat razvila najpomembnejše sestavine materialno-tehnične zmogljivosti in pretežno z lastnim znanjem razvila dve ključni sestavini. Prva sestavina je plinsko-grafitni t.i. eksperimentalni reaktor, katerega moč je 30 MW in služi za proizvodnjo orožnega plutonija, za njegovo poganjanje zadostuje naravni uran, ki ga je na njihovem ozemlju dovolj. Uradna severnokorejska razlaga je bila, da gre za testno jedrsko elektrarno, kar na nek način podpirajo z dejstvom o gradnji še dveh plinsko-grafitnih reaktorjev. Leta 1987 se je začela gradnja »radiokemičnega laboratorija« Ta druga sestavina je predelovalna tovarna, ki omogoča predelavo vsega izrabljenega reaktorskega goriva. V

tej fazi severnokorejskega jedrskega programa je bilo samo v Jongbjonu zgrajenih več kot sto različnih jedrskih objektov (Mansurov 1995, 26-28).

Četrto obdobje

Zrelo obdobje v razvoju severnokorejskega jedrskega programa se začne s podpisom Dogovorjenega okvira med Severno Korejo in ZDA 21. oktobra 1994, s čimer se je Severna Koreja odpovedala statusu nosilke jedrskega orožja. Svoj jedrski program je zamrznila 1. oktobra 1994. Z izpolnjevanjem določil Dogovorjenega okvira je začela z odstranjevanjem jedrsko-oborožitvene zmogljivosti: zamrznila je delovanje plinsko-grafitnega reaktorja in predelovalne tovarne v Jongbjonu, ter ustavila gradnjo dveh novih podobnih reaktorjev in obljubila sodelovanje z mednarodnimi inšpektorji ter varno skladiščenje in kasneje odstranitev izrabljenega reaktorskega gradiva. V zameno so ji ZDA obljubile izgradnjo dveh tehnološko sodobnih lahkovodnih energijskih reaktorjev do leta 2003 (Mansurov 1995, 28).

Severna Koreja je nato s politično voljo izpolnila še tretje in četrto merilo za državo, ki je dejanska ali potencialna nosilka jedrskega širjenja. Z ratifikacijo Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja, za katero je se je odločila pod močnim pritiskom SZ in od katere je kasneje odstopila, je zavlačevala do začetka obratovanja prvega spornega objekta – reaktorja v Jongbjonu. Po podpisu pogodbe pa je slednjo še dalje kršila z oviranjem pri izvajanju jedrskoneširitvenega nadzora (Lubi 1999, 298-299).

5.4.3 Spodbude in motivi za jedrsko širjenje

V začetnem obdobju se je Severna Koreja odločila za razvoj jedrskega orožja zaradi občutka zunanje in vojaške ogroženosti, saj je bila po 2. svetovni vojni izpostavljena ameriškim grožnjam z jedrskim orožjem, hkrati pa je dvomila v zanesljivost sovjetskih jedrskih zaščitnih jamstev v kriznih razmerah. Dokončna vzpodbuda pa je bilo odkritje o resnosti južnokorejskega jedrskega oborožitvenega namena v 70. in 80. letih. Severna Koreja je konec 70. let sprejela politično odločitev o razvoju lastnega jedrskega orožja, konec 80.-ih, začetek 90.-ih pa je zaradi spremenjenega zunanje politično-varnostnega položaja in finančnih ter tehničnih težav glede razvoja jedrsko-oborožitvenega programa svojo prvo odločitev spremenila tako, da se je od prizadevanja

izdelati jedrsko orožje preusmerila na ustvarjanje vtisa v mednarodni javnosti, da ima jedrsko oborožitveno zmogljivost ali da jo razvija (Mansurov 1995, 27).

V razvoju spodbud Severne Koreje za jedrskooborožitveno delovanje razlikujemo (vsaj) dve obdobji: prvo, ki obsega 80. leta in se je končalo s koncem hladne vojne, ter drugo od konca 80. do razpleta jedrskoširitvene krize konec leta 1994 (Lubi 1999, 251)

Severna Koreja je primer kršiteljice Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja. Kršitve so bile odkrite že na začetku leta 1993. Sicer pogodba priznava pravico do izstopa od pogodbe, če so interesi države v nasprotju z interesi pogodbe, ob upoštevanju trimesečnega odpovednega roka. To možnost je tako izkoristila le Severna Koreja v novembru 2002, a kljub omenjeni pravici je bila podvržena raznim pritiskom (Kapur 2000: 239). Še kot podpisnica Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja je bila Severna Koreja zasačena, hkrati pa je zraven Iraka bila med prvima državama, ki sta na lastni koži doživeli demonstracijo odločenosti mednarodne skupnosti po hladni vojni, na čelu z ZDA pri preganjanju kršiteljev jedrsko širitvene norme obnašanja (Lubi 1999, 112-113).

Razlog za pojav jedrskega širjenja Lubi (1999, 301) povezuje z izsiljevanjem tujine zaradi izboljšanja gospodarskega in zunanjepolitičnega položaja Severne Koreje. Ob tem ostaja verjetnost, da uresničitev določil Dogovorjenega okvira ne bodo zadovoljila severnokorejskega vodstva, kar bi lahko vodilo v začaran krog ustvarjanja kriznih razmer in politiko trde roke. Pojav ostrejših oblik jedrskega širjenja v Severni Koreji pa omenjeni avtor povezuje z občutnim poslabšanjem njenega zunanje varnostnega položaja ali celo ocene o eksistenčni ogroženosti. Dva vira ogrožanja ki bi lahko pripeljala do omenjenega scenarija sta jedrsko oboroževalna tekma v tej regiji ali okrepitev ofenzivne zmogljivosti južnokorejske konvencionalne vojaške sile, s katero bo slednja lahko ogrozila severno sosedo.

Po mnenju Branke Doberšek pa so razlogi za jedrsko širjenje Severne Koreje štirje: notranjepolitični, sosedski ter zunanjepolitični in reklamni. Argumentacija prvega je, da se Kim Jong Il želi utrditi na oblasti ter želi nadaljevati dinastijo. Drugi razlog je izpostavljen zaradi tekmovanja Severne Koreje z južno sosedo. Ker sama nima tako močne vojske, to kompenzira z jedrsko oborožitvijo. Argumentacija tretjega razloga pa

je ta, da si Severna Koreja želi bilateralne pogovore z ZDA, in ne šeststranskih pogajanj. Reklamni razlog nakazuje željo Severne Koreje po mednarodni pozornosti, saj si s tem lahko viša pogajalska izhodišča (TV Slovenija 2009).

Medtem ko Lee Yong-Jun opisuje tri razloge za razvoj jedrskega programa: jedrsko orožje je nujno za obstoj režima, ki je v mednarodni izolaciji in ekonomskih težavah; s svojim arzenalom je Severna Koreja kos ZDA in v pogajanjih pridobi kompenzacije; vodstvo Severne Koreje je za utrjevanje notranjih oblasti zmožno kazati svojo veličino lastnim državljanom (Lee Yong-Jun v Cheng-Hwan Kim 2006, 52).

Če pogledamo globlje v zgodovino je tudi verjetno, da je nakopičeno ameriško jedrsko orožje v Južni Koreji, ki je desetletja pomenilo hudo grožnjo Severni Koreji napeljalo takratnega voditelja Kim Il Sunga k izdelavi lastnega jedrskega orožja leta 1960. Pomoč pri tem so dobili iz Sovjetske zveze, kasneje tudi Kitajske, precej jim je pomagal celo Pakistan (Starič 2006).

Danes so temeljni cilji Severne Koreje jasni: ohranitev režima in status jedrske sile. Njene zadnje provokacije so bile tako namenjene domačemu občinstvu kot tudi mednarodnemu sredi priprav za nasledstvo režima. Uradno Pjongjang trdi, da je njihov jedrski program namenjen odvrčanju sovražne ameriške politike (Center for Arms Control and Non-Proliferation, 2010).

6 DVE VELESILI

Kot je bilo že uvodoma povedano, sodobne države s svojo nacionalno varnostno politiko opredelijo cilje in sredstva za zagotavljanje lastne varnosti, s tem pa tudi oblikujejo širšo mednarodno varnost. Pri tem so pa zelo pomembne zlasti nacionalno varnostne politike velikih sil, pri čemer si mednarodni sistem prizadeva, da bi bile te velesile na strani zaščitnikov mednarodne varnostne skupnosti. Tako lahko v današnjem mednarodnem sistemu kljub načelu enakosti vseh držav predvsem velike sile največ prispevajo k zagotovitvi mednarodnega miru ter varnosti oz. jo lahko slednji najbolj ogrozijo (Grizold, Ferfila 2000).

6.1 ZDA

Po spremembi mednarodnega varnostnega okolja po koncu hladne vojne se je na novo izoblikovala sestava celotne svetovne moči in odnosov med globalnimi akterji. Tako so ZDA postale svetovna velesila z dominacijo na vseh treh področjih: gospodarskem, političnem in vojaškem. Pri oblikovanju in sprejemanju političnih odločitev o obrambi in zunanji politiki imajo največ moč in vpliv formalne institucije: predsednik ZDA, svet za nacionalno varnost, ministrstvo za obrambo, ministrstvo za zunanje zadeve ter kongres (Ferfila in Grizold 2000, 14-40). ZDA so država, kjer se je začelo jedrsko širjenje, katerega je leta 1941 sprožil predsednik Roosevelt z odobritvijo projekta za izdelavo prve jedrske bombe, znanega pod imenom Manhattan, leto zatem je bila izvedena že prva nadzorovana jedrska verižna reakcija, po klasičnem pojmovanju pa se je jedrsko širjenje začelo s prvim jedrskim poskusom Trinity leta 1945. Zaradi skrbnega skrivanja zmogljivosti za izvedbo prve jedrske eksplozije je bilo jedrsko orožje veliko presenečenje. Zaradi tega so bile ZDA v letu 1945 monopolna jedrska vojaška sila, vendar je ravno to varovanje doseženega vzpodbudilo druge države da dosežejo isto (Lubi 1999, 52-54).

Varnostna politika se danes pomembno dopolnjuje z zunanjo, s ciljem ohranitve države in zmožnosti njenega varnega razvoja in obsega osnovna načela za delovanje ZDA pri uresničevanju nacionalnih interesov in nacionalno varnostnih ciljev. Temeljni vir ogrožanja ameriške varnosti po koncu hladne vojne je postala nepredvidljivost in

negotovost novega mednarodnega varnostnega okolja. Glavni nacionalno varnostni cilj tako postane ohranitev reda v mednarodnem sistemu, v katerem bo omogočeno uresničevanje ameriških gospodarskih interesov, ter ohranitev in okrepitev vodilne vloge v svetu. Prizadevajo si tudi ohraniti ustrezne jedrske sile, zlasti za odvrčanje od potencialne uporabe teh sil drugod po svetu.

Med glavnimi grožnjami ZDA pa se znajdejo izzivi, ki jih predstavlja jedrsko orožje in drugo orožje za množično uničevanje, ter nevarnost širjenja tega orožja in sistemov za njegovo uporabo. V nacionalno varnostni strategiji¹⁴ obdobja predsednikovanja Clintona so bile med drugim tudi nedemokratične države predstavljene kot grožnja stabilnosti (Ferfila in Grizold 2000, 41-81).

Nacionalni interes ZDA je širitev njenih ameriških vrednot tako doma kot v mednarodni skupnosti, za kar so ZDA pripravljene ustvarjati mednarodno okolje, ki bi bilo naklonjeno sprejemanju vrednot demokracije, trga in odprte družbe. Prav tako želijo ZDA preprečiti širitev zaprtih sistemov, ter doseči spremembe tudi še v preostalih redkih zaprtih političnih sistemih tudi z uporabo sile oz. posredne agresije (Raščan 2005, 48).

Ameriški interes ohranjati stabilnost Korejskega polotoka je del njene splošne strateške zaskrbljenosti v tej regiji. ZDA so prisotne v Južni Koreji vse od korejske vojne, s čimer zagotavljajo varnost tudi njeni drugi zaveznici Japonski. Nekateri analitiki so mnenja, da bi morale ZDA prilagoditi svojo politiko do Severne Koreje na način, da bi se postavile jasne meje med politiko in ekonomijo. S tem bi bila Severna Koreja izpostavljena zunanjim vplivom, kar bi lahko privedlo do pozitivnih sprememb (Reese 1998, 69-71).

6.1.1 Nacionalno-varnostna strategija 2006

Nacionalno-varnostna strategija 2006 je v veliki meri podobna predhodni Bushevi strategiji iz leta 2002, saj predstavlja pregled ciljev, ki so bili zastavljeni štiri leta prej, ter dosežene rezultate in načrte za prihodnost na nacionalno-varnostnem področju.

¹⁴ Nacionalno varnostna strategija ZDA je dokument v katerem aktualni predsednik v strnjeni obliki predstavi zunanjo politiko administracije in jo predloži kongresu (Raščan 2005, 51).

V okviru temeljnih sprememb v mednarodnih odnosih, ki so se zgodile po koncu hladne vojne ter terorističnega napada na ZDA 11. septembra 2001 je prva strategija nacionalne varnosti predsednika Busha upoštevala nove razmere v svetu in novo vlogo ZDA v mednarodnem sistemu, pozicijo lastne države pa opredelila kot vojaško najmočnejšo in politično ter ekonomsko najbolj vplivno. To strategijo lahko poimenujemo strategijo preventivnega napada (ang. pre-emptive strike), saj je v njej izpostavljena predprava do vojaškega posredovanja kot izključno unilateralna, ameriška pravica (Raščan 2005, 51-58). Ameriška strategija nacionalne varnosti je po spremembi varnostne politike 11. septembra temeljila na konceptu, da so se določene države »osi zla« oziroma »malopridne države«¹⁵ same izobčile iz mednarodne skupnosti, s čimer so izgubile svojo pravico do samostojnosti in neodvisnosti (Raščan 2005, 110-111).

V nacionalno-varnostni strategiji 2006 je uvodoma povedano, da so ZDA v vojni proti terorizmu. Za poraz globalnega terorizma pa je med drugim potrebno malopridnim državam in teroristom onemogočiti dostop do orožja za množično uničevanje, s čimer bi se preprečila njihova verjetna uporaba. Da bi preprečili takšna sovražna dejanja bodo ZDA s pre-emptivnim delovanjem izvajale pravico do samoobrambe. Na področju preprečevanja širjenja orožja za množično uničevanje bodo delovale proaktivno. Preventivno delovanje pa ne bo nujno v vseh primerih, saj prvo izbiro še vedno predstavlja nevojaška akcija.

ZDA so od leta 2002 dosegle napredek v sodelovanju s ključnimi partnerji v mednarodni skupnosti. Za zavarovanje pred orožjem za množično uničevanje so začele z nameščanjem protiraketne obrambe. 2003 so ZDA sprožile Varnostno pobudo proti širjenju orožja za množično uničevanje s ciljem doseči ustavitev širjenja tega orožja za množično uničevanje, izstrelitvenih sistemov in materiala za njegovo izdelavo. Doseženo je bilo tudi sodelovanje na področju obveščevalne dejavnosti. VS ZN je na predlog ZDA 2004 soglasno sprejel Resolucijo 1540, ki zahteva kriminalizacijo širjenja orožja za množično uničevanje ter strog nadzor nad njegovim izvozom. ZDA so tudi

¹⁵ Malopridne države (ang. rough states) so tiste države, ki pomagajo terorističnim skupinam in posedujejo ali izdelujejo orožje za množično uničevanje. Mednje spadajo Severna Koreja, Iran in Irak (Raščan 2005, 110-111).

podpirale prizadevanja IAEA, da se izboljša odkrivanje in odzivanje na širjenje jedrskega orožja. Kljub številnim uspehom pa resni izzivi ostajajo. Omenjen je Iran, ki zavestno krši NPT, sledi Severna Koreja, ki z nezakonitim jedrskim programom krši mednarodne obveze, ter destabilizira regijo in kljubuje mednarodni skupnosti. Iz tega sledi zadani cilj ZDA, da si bodo prizadevale preprečiti širjenje držav, ki posedujejo jedrsko orožje in preprečiti teroristom dostop do jedrskega materiala.

Jedrska proliferacija predstavlja največjo grožnjo nacionalni varnosti ZDA, saj lahko njegova uporaba povzroči množične žrtve, kar naredi to orožje privlačno za teroriste in malopridne države. Najučinkovitejši način je, da se prepreči dostop do tehnologije za pridobivanje fisijskega materiala in da bi takšen material prehajal iz jedrskih držav v malopridne države oz. teroriste. Cilj je tako dopolniti NPT, saj ta dovoljuje izdelavo fisijskega materiala v civilne namene in s tem prikrito izdelovanje jedrskega orožja. ZDA zato predlagajo sistem, ki bi državam omogočal nabavo goriva za civilne jedrske reaktorje, kar bi povečalo transparentnost. Prav tako je poudarjeno sodelovanje z mednarodno skupnostjo pri soočanju z jedrsko proliferacijo. Po Iranu, ki je opredeljen kot največja grožnja med vsemi državami, sledi Severna Koreja, ki predstavlja resen varnostni izziv. V preteklosti je severnokorejski režim ciljalo na slabitev odnosov med ZDA in njenimi zavezniki. Sledil je dosežen konsenz med glavnimi regionalnimi partnerji: Kitajsko, Japonsko, Rusijo in Južno Korejo. Od Severne Koreje so zahtevali opustitev obstoječega jedrskega programa. Regionalno sodelovanje bi naj omogočilo večje upe za miroljubno diplomatsko rešitev severnokorejskega problema. ZDA si bodo tako z ostalimi partnerji v pogajanjih prizadevale za doseg trajnega miru na Korejskem polotoku in sodelovanje na področju varnosti v Aziji. ZDA v svoji strategiji izražajo tudi splošno zaskrbljenost glede severnokorejskega režima in stanja v državi (The White House 2006).

Kritika Bushevega predsednikovanja leti predvsem na njegovo politiko sile in unilateralnosti, ki se je uveljavila v času, ko so se množili problemi, ki jih je mogoče reševati samo kolektivno, hkrati pa ni upoštevala, da se razmerja moči v svetu spreminjajo (Lorenci 2007).

6.1.2 Nacionalno-varnostna strategija 2010

Usmeritve in poudarki Obamove politike glede jedrske neprolifracije so se pokazali na zasedanju VS ZN septembra 2009 na ravni voditeljev držav članic. Zgodovinsko zasedanje je bilo prvič popolnoma posvečeno jedrskemu širjenju in razoroževanju in ga je vodil sam ameriški predsednik. Obama je v svojih nastopih govoril o jedrskem razoroževanju in o možnosti nove oborožitvene tekme. Poudaril je, da danes nevarnost širjenja jedrskega orožja narašča v svojem obsegu in kompleksnosti. Vseh 15 stalnih in nestalnih članic je podprlo osnutek ameriške resolucije, ki države po svetu poziva, da se odpovejo jedrskemu orožju. Resolucija poziva k nadaljnjim naporom jedrske neprolifracije in zahteva od podpisnic NPT-ja držanje obljube glede nerazvijanja jedrskih konic. V resoluciji je tudi poziv vsem državam, ki še niso podpisale Sporazuma o neširjenju jedrskega orožja iz leta 1970, naj to storijo. Neuradno gre za Pakistan in Indijo, ki sta uradni jedrski državi, ter za Izrael, ki uradno ne zanika ne potrdi imetje arzenala. Podpisnice omenjenega sporazuma ki pa nimajo jedrskega orožja, so se dolga leta pritoževale, da uradne jedrske sile ne spoštujejo svojih zavez, medtem ko drugim državam preprečujejo, da bi postale članice "jedskega kluba". Državi, ki so ju ZDA in ostale Zahodne sile izpostavile kot največji grožnji jedrske proliferacije sta Iran in Severna Koreja, čeprav uradno v resoluciji nista imenovani (Charbonneau 2009).

Pogodba Novi Start ki jo je Obama aprila letos podpisal z ruskim predsednikom v Pragi, v mestu, kjer je leto pred tem v svojem govoru razkril svojo vizijo sveta brez jedrskega orožja, lahko vpliva tudi na jedrske ambicije Severne Koreje. Novi sporazum o zmanjševanju strateškega jedrskega orožja bo nasledil sporazum Start, ki so ga ZDA in Sovjetska zveza podpisale leta 1991. Nekdanji sovražnici v hladni vojni sta se zavezali, da bosta zmanjšali jedrsko oborožitev za 30 odstotkov. Sporazum tako zmanjšuje število jedrskih konic z 2.200 na 1.500, število njihovih nosilcev, strateških bombnikov, medcelinskih balističnih raket na podmornicah in medcelinskih raket, pa s 1.600 na 800. Dogovor, ki bi po besedah glavnih akterjev ustvaril varen svet in bi naj bil prvi korak k jedrski razorožitvi je še daleč od obljubljenega. Dejansko gre le za 30% zmanjšanje orožja glede na Moskovsko pogodbo iz leta 2002 in pušča obema državam dovolj jedrskih konic za medsebojno uničenje in tudi nadaljnje zmanjševanje tega orožja bo po tem sporazumu še težje doseči. Prav tako že pred ratifikacijo sporazuma obstajajo

grožnje Rusije o odstopu v primeru, da ZDA z raketno obrambo (o kateri ni v pogodbi nobenih omejitev) ogrozi rusko varnost. A kljub temu bi naj po besedah Obame ta najcelovitejši dogovor o nadzoru orožja v zadnjih dveh desetletjih poslal svetu jasno sporočilo. Obama je s podpisom take pogodbe želel tudi pokazati ZDA v vlogi konstruktivnega globalnega voditelja po letih neuspehov v zunanji politiki (Gutterman 2010).

V Obamovi nacionalno-varnostni strategiji je največja odgovornost nove administracije poudarjena varnost in zaščita ljudi, kot največja grožnja pa je izpostavljeno orožje za množično uničevanje, še zlasti nevarnost posedovanja jedrskega orožja v rokah ekstremistov. ZDA same tudi zmanjšujejo jedrski arzenal, hkrati pa zagotavljajo zanesljivost in učinkovitost odvrčanja. Izpostavljena je pomembnost Pogodbe o neširjenju jedrskega orožja kot temelja neproliferacije, za države kot sta Iran in Severna Koreja pa izpostavljena zahteva po odgovornosti za njune napake. Izpostavljeno je prizadevanje kako globalno zavarovati jedrski material pred zlorabami teroristov. Da bi preprečili teroristična dejanja z najnevarnejšim orožjem na svetu, si ZDA prizadevajo zavarovati vse ranljive jedrske materiale do leta 2013, ter preprečiti širjenje jedrskega orožja.

Kljub koncu hladne vojne je opazna vse večja nevarnost jedrskega napada. Zaloge iz obdobja hladne vojne ostajajo, hkrati pa je vse več držav še pridobilo jedrsko orožje, tudi testiranja se nadaljujejo. Na črnem trgu se izmenjujeta jedrski material in znanje, teroristi pa so vse bolj odločeni kupiti, izdelati ali odtujiti jedrsko orožje. Napori omejiti te grožnje so osredotočeni na globalni neproliferacijski režim. Tako je ponovno širjenje jedrskega orožja postala glavna prioriteta. ZDA bodo v ta namen zasledovale cilj sveta brez jedrskega orožja. Kljub temu, da ta cilj ne bo mogoče uresničiti v enem mandatu, pa bo imelo velik vpliv na globalno varnost, kredibilnost NPT, sodelovanje z Rusijo in ostalimi državami. Vendar pa bodo ZDA ohranile varen in učinkovit jedrski arzenal vse dokler bo jedrsko orožje obstajalo. Prvi razlog za to je odvrčanje potencialnih nasprotnikov, hkrati pa zagotovitev lastnim zaveznikom pomoč ZDA. Poudarek je na podpisu Novega START-a z Rusijo. ZDA zmanjšujejo vlogo jedrskega orožja v nacionalno-varnostnem pristopu s poudarkom na neuporabi jedrskega orožja proti nejedrskim državam, ki so privolile v NPT. ZDA se obvezujejo, da ne bodo razvijale novega jedrskega orožja in nadaljevale z ratifikacijo CTBC. Ob krepitvi NPT se bodo

države z jedrskim orožjem usmerile v razoroževanje, države brez jedrskega orožja pa bodo končale s prizadevanji pridobiti le-tega. Vse države imajo možnost uporabe jedrske energije v miroljubne namene. Potrebno bo še okrepiti mednarodni nadzor in uvesti smiselne posledice za države, ki ne izpolnjujejo svojih obvez znotraj NPT in neizpolnjevanje zahtev pri potencialnem umiku od pogodbe. ZDA bodo nadaljevale z prizadevanji za denuklearizacijo Korejskega polotoka. Pri tem ni cilj ZDA izobčiti posamezno državo, ampak gre za odgovornost vseh držav. Tako kot Iran ima tudi Severna Koreja možnost izbire. Če se odloči za umik od jedrskega programa, bo lahko nadaljevala po poti večje integracije v mednarodno skupnost. Če Severna Koreja ignorira mednarodne obveze, bo ostala izolirana (The White House 2010).

Obamova Nacionalna varnostna strategija iz maja 2010 je tako velik odmik od prejšnje unilateralne Busheve strategije. Poudarjeno je sodelovanje z vedno močnejšo Kitajsko. Med prioritetami je izpostavljena jedrska neporliferacija. Vojna je izpostavljena kot zadnja rešitev, poudarek je na diplomaciji.

Pristopi ZDA glede reševanja severnokorejske problematike se razlikujejo. Notranje razmere in zunanje politična klima oblikujejo zunanje politične poglede in odločitve. Prav tako se lahko razlike pojavijo znotraj iste administracije pod vplivom določenih okoliščin.

Kritike na Bushev pristop do reševanja severnokorejske jedrske problematike izvirajo iz obeh politični polov. Konservativci so mnenja, da je bilo preveč popuščanja do režima, ki mu ne gre zaupati. Po drugi strani so demokrati mnenja, da je bilo zapravljenih šest let pred začetim konstruktivnim sodelovanjem s Severno Korejo. Bushevi administraciji se očitajo: neuspehi pri doseganju lastnih interesov; razhajanja znotraj administracije; slaba koordinacija med organi; vpliv vojne na Irak, ki bi lahko poslabšal situacijo; nesposobnost vživeti se v severnokorejski položaj; nesposobnost spremeniti odločitve drugih odločevalcev in vprašljiv pomen multilateralnih pogajanj. Kljub prvotnim visokim pričakovanjem glede rešitve problema neuspeh Busheve administracije kritiki pripisujejo dolgotrajni pripravi strategije glede Severne Koreje, ki je temeljila na rigoroznih posledicah, ter uporabila vsa orodja in vire, ki jih je imela na razpolago. Ob izbiri drugačnih pristopov pa je težko reči, če bi bili uspehi ameriške administracije večji. Lahko bi končala ravno tam, kjer je ostala Clintonova administracija. Vendar pa

bi bila tudi slednja situacija boljša od stanja, kjer je Busheva administracija končala pogajanja, saj je v tem času Severna Koreja postala uradna jedrska sila (Shin 2009).

6.2 Kitajska

Kitajska je država, katere kultura se v preteklosti ni širila preko meja in je ves čas uveljavljala do svojih sosed tributni status, zlasti do Severne Koreje in Vietnama, torej držav s komunistično ureditvijo¹⁶. Prav tako dolgo obdobje ni prišlo do večjega vzajemnega sodelovanja med kulturo Kitajske in predvsem Zahoda, kar pa se je kasneje pod vplivom zunanjih sil začelo spreminjati. Kitajska si danes prizadeva za vpliv tako v regiji kot tudi na mednarodni ravni, kljub tem težnjam pa legitimnosti sedanjega mednarodnega reda ne sprejema v celoti. Številni analitiki pa opozarjajo, da bi za njeno vodilno vlogo v globalnih interesih morala predhodno spremeniti domače razmere; zgraditi politično uspešno in socialno ustrezno družbo (Kodrič in Vuk 2005, 8-21).

Kitajska se z zunanjo politiko odpira svetu, saj se vse bolj zaveda lastne moči. Slednja namreč temelji na statusu v OZN, njeni velikosti in gospodarski moči (Štefanec 2008b, 29). Kitajsko vodstvo vidi danes globalizacijo kot sredstvo, ki pomaga pridobiti ekonomsko moč, politični vpliv in mednarodni ugled. V bistvu je globalizacija strategija za obvarovanje kitajske državne suverenosti in ostalih nacionalnih interesov (Roy 1998, 146). Kitajsko podporo vse bolj dobiva EU in ZN. Ker ti dve instituciji dajeta velik pomen mediaciji, sklepanju kompromisov in pogajanjem v mednarodnih odnosih, se s tem tudi zmanjšuje hegemonističen vpliv posameznega akterja (Sartori 2004, 23).

Zadnja desetletja izvaja Kitajska intenziven program gospodarskih reform in politiko t.i. odprtih vrat z ciljem oblikovati bogato, močno, civilizirano in demokratično socialistično družbo. Zagotavljanje stabilnih varnostnih razmer pa postavljajo za predpogoj hitrega gospodarskega razvoja. Na mednarodnem področju Kitajska nadaljuje

¹⁶ Komunizem je ideologija, čeprav se v pogovornem jeziku ta beseda pojmuje tudi kot državni sistem ali režim. Kot ideologija obstaja komunizem še naprej in ga propad komunističnih držav oz. njihovih režimov ni izničil. Obstajajo pa tudi še komunistične države, mednje sodijo Severna Koreja, Kitajska in Kuba (Štefanec 2008a, 17).

odgovorno obnašanje v ključnih mednarodnih institucijah glede neširjenja jedrske oborožitve, nadzora oboroževanja in gospodarskega sodelovanja (Ferfila in Grizold 2000, 310-373).

6.2.1 Vpliv Zgodovine

Za razumevanje zunanjepolitičnih odločitev je pomembno razumevanje kitajske zgodovine, saj ima le-ta velik vpliv na njeno današnje obnašanje v mednarodni skupnosti in razumevanje odnosov v njej. Pretekli dve stoletji sta v znamenju velikih sprememb odnosa Kitajske do zunanjega sveta. V tem času so se ustvarili odnosi, predpostavke in absorbirala zgodovina skozi zaporedne kitajske vodje. Prav to zgodovinsko breme, vključno z lastnim kitajskim pojmovanjem zunanje politike in posledic le-tega, ustvarjajo ključni del pri razumevanju današnjih kitajskih zunanjih odnosov (Roy 1998: 6). Kitajsko razumevanje sveta se je razlikovalo od vestfalskih načel pravne enakosti med narodi, v njihovi perspektivi je bila Kitajska na vrhu hierarhične mednarodne ureditve. V skladu s konfucijsko filozofijo moč vladarja izvira iz njegove moralne in kulturne nadvlade. Tudi osvajanja Mongolov in Mandžurcev Kitajski nista vzela občutja superiornosti njene civilizacije in večino njihove zgodovine so Kitajci verjeli, da so vladajoča civilizacija v svetu. (Roy 1998: 7).

Kitajske zgodovinske izkušnje hkrati ustvarjajo občutek inferiornosti in superiornosti. Slednja izvira iz časov Osrednjega cesarstva. Kitajski cesar je formalno vselej predstavljal absolutnega in najvišjega vladarja in v skladu s takšno perspektivo na svetu razen njihovega cesarstva ni obstajala nobena samostojna država. V tradicionalni Kitajski tako ne moremo govoriti o pojmu državnih meja v evropskem pomenu. Te zahodne koncepte in ideje o nacionalni državi so spoznali šele ob vdoru zahodnih sil konec devetnajstega stoletja. Nesrečno soočenje Osrednjega cesarstva z zahodom pa je za sabo pustilo občutek nezaupanja in ponižanja (Rošker 1992, 96).

Obdobja ponižanj so se začela, ko se je Osrednje cesarstvo soočilo z zahodom, ki je Kitajsko videl kot podrejeno državo in razblinil tradicionalno kitajsko idejo svetovne

ureditve (Roy 1998, 6-10).¹⁷ Številna ponižanja so vse bolj podžigala nacionalistična čustva, kar se je izrazilo tudi preko komunistične revolucije in prevzema oblasti v letu 1949 pod vodstvom Mao Zedong. Mao in vsa partija so poudarjali, da je bilo obdobje ponižanj anomalija v kitajski zgodovini, ter da iz tega sledijo tri pomembne lekcije: tuje sile želijo oslabiti in izkoriščati Kitajsko; Kitajska si ne sme nikoli več dovoliti biti ranljiva, da bi jo izkoriščali tujci; svet ni priznal krivice ki ji je bila storjena Kitajski, prav tako do nje ni izkazal spoštovanja kot tradicionalno veliki civilizaciji in narodu z izjemnimi dosežki; dediščina stoletja ponižanj ne bo premagana dokler Peking ne pridobi nazaj nadzora nad vsemi njihovimi zgodovinskimi ozemlji, zlasti Tajvana (Roy 1998: 13).

Sledilo je obdobje postopne integracije v mednarodno skupnost. Ljudska republika Kitajska je razglasila svojo zunanjo politiko na osnovi petih načel miroljubne koesistence. Ta načela bi naj bila od nastanka v petdesetih letih prejšnjega stoletja tudi glavna opora v kitajskih bilateralnih sporazumih ter naj bi po mnenju kitajskih strokovnjakov imela tudi velik vpliv na številne dokumente OZN. Teh pet načel sestavlja; vzajemno spoštovanje suverenosti in ozemeljske celovitosti; medsebojna neagresija; nevmešavanje v notranje zadeve; enakost in vzajemna korist; miroljuben soobstoj (Roy 1998: 40).

Razpad Sovjetske zveze je poudaril položaj Kitajske kot edine preostale velike socialistične države, hkrati pa je bila to kratkotrajna zmaga za kitajski nacionalizem in dolgotrajna izguba za njen internacionalizem. Zalivska vojna pa je bila za Peking priložnost, da okrepi podobo države kot velesile in kot odgovorne članice mednarodne skupnosti. S svojim stališčem in glasovanjem proti iraški okupaciji Kuvajta je pokazala na njen pomen v mednarodnem varnostnem okolju, v kitajskem razmišljanju pa je nov pomen dobil OZN. V devetdesetih letih je vrsta kitajskih strategov menila da so poleg enopolnega hegemonizma ZDA porajajo tudi novi stebri moči in proces večpolarnosti. Kitajski pomen v svetu se je tako začel povečevati, začne se aktivna kitajska diplomatska ofenziva, da izboljša svoj mednarodni ugled. V tem času so ZDA postajale

¹⁷ Opijska vojna med leti 1840-1842 je bila prvo veliko ponižanje in je nastala zaradi vsiljevanja zahodne tradicije poslovanja. Sledila je kitajsko-japonska vojna, v kateri je Japonska pokazala, da je postala najmočnejša vojaška sila v regiji. Na koncu stoletja je po t.i. boksarski vstaji morala Kitajska ponovno priznati poraz in ponižanje pred zahodom (Roy 1998, 6-10).

glavna kitajska varnostna skrb, po drugi strani pa postaja očitno, da se državi potrebuje. Kitajska je tudi sprejela leta 1996 pridružitve k štiristranskim mirovnim pogovorom skupaj z ZDA in obema Korejama. Splošno poslabšanje razmer v Severni Koreji bi namreč za Kitajsko pomenilo neželene izzive. Kot primer bi nenaden razpad severnokorejskega režima lahko povzročil državljansko vojno, begunsko krizo, posredovanje mednarodne skupnosti. (Ferfila in Grizold 2000, 324,358).

6.2.2 Varnostna politika

Kitajska zunanja politika je utemeljena na tradicionalnem kitajskem realizmu - krepitev lastnega položaja do rivalskih držav in ustvarjanje zavezništva z drugimi, ter na spoznanju, da ne bo prišlo do svetovnega spopada oz. vojne Kitajske s katero od velesil. Je pa zelo previdna glede gospodarskega in še veliko bolj glede varnostnega sodelovanja. Na obeh področjih vztraja pri dvostranski diplomaciji, saj kitajski racionalizem in nacionalizem ne dopuščata, da bi se odločitve povezane s kitajsko varnostjo sprejemale v multilateralnih organizacijah. V slednjih kitajska moč ne bi prišla toliko do izraza, hkrati pa bi se lahko kritiziralo njene notranje probleme (Ferfila in Grizold 2000, 324). Podobno pragmatična se kaže kitajska politika do korejskega vprašanja, še zlasti v novejšem času severnokorejskega jedrskega problema, saj je Kitajska zavrnila večstranski pristop, ki zagovarja nadaljevanje t.i. politike dveh Korej (Ferfila in Grizold 2000, 325). Hkrati pa je Kitajska sprejela koristi vse bolj razvejanega regionalnega in globalnega sodelovanja, s ciljem krepiti lastne interese. Tudi multilateralizem si počasi utira mesto v zunanji politiki Kitajske, saj njeno vodstvo spoznava, da je to nujno za krepitev položaja vplivne in močne svetovne države (Ferfila in Grizold 2000, 324).

Kitajska zunanja politika ima tri cilje: moč, bogastvo in status. Moč Kitajski pomeni zmožnost, da vpliva na politiko drugih držav in mednarodnega sistema. Bogastvo pomeni promoviranje kitajskega ekonomskega razvoja in dvigovanje življenjskega standarda med državljani. Status pa v tem smislu pomeni povečevanje mednarodne ugleda Kitajske (Roy 1998, 215).

Glavne grožnje nacionalni varnosti Kitajska deli na zunanje grožnje, notranje grožnje in netradicionalne vire ogrožanja. Med zunanje grožnje prištevajo možnost izbruha jedrske vojne ter manjše in večje nerazrešene ozemeljske spore. Med notranje grožnje uvrščajo vprašanje političnega statusa Tajvana, vprašanje ponovne avtonomnosti Tibeta, manjšinsko problematiko, težnje po regionalizmu ter naraščajoče socialne napetosti. Med netradicionalne vire ogrožanja pa spada terorizem, mednarodni kriminal, širjenje bolezni, degradacija okolja, ekonomski problemi, pridobivanje zadostnih količin nafte in zemeljskega plina, demografske težave in drugo. Trenutno največjo grožnjo za Kitajsko predstavlja Tajvan in v tem kontekstu oborožene sile ZDA ter Japonska. Kitajska je zato v skladu z novo doktrino prevzela strategijo aktivne obrambe ter premaknila obrambno linijo izven svojega ozemlja na morju (Pengal 2007, 22).

Vse od prvih jedrskih poskusov leta 1964 Kitajska vztrajno poudarja, da jo je v razvijanje jedrskega orožja prisilil jedrski monopol ZDA in da se je tako lahko uprla jedrskemu izsiljevanju, branila lastno neodvisnost in varnost in ohranjala svetovni mir (Ferfila in Grizold 2000, 324). Začetek kitajskega oborožitvenega programa sega v leto 1953, ob sklenitvi sodelovanja pri jedrskih raziskavah s Sovjetsko zvezo, katera je Kitajski ponudila tehnično pomoč pri izdelavi jedrskega orožja in jo sklenila oskrbeti s primerkom atomske bombe. To sodelovanje so prekinila ideološka nesoglasja, v katerih je Sovjetska zveza leta 1959 enostransko prekinila sporazum o vojaški pomoči in prekinila načrte Mao-ja glede kitajske bombe. Pet let kasneje pa je Kitajska vendarle sprožila svojo prvo atomsko orožje, kar je bil začetek nastanka jedrske sile. Uradna Kitajska politika je, da v nobenem primeru ne bi prva uporabila jedrskega orožja. Namen delovanja jedrske sestave kitajske vojske je odvrčanje potencialnih napadalcev, dopolnjevanje klasične oborožitve ter zagotavljanje kitajskega vpliva in položaja v mednarodni skupnosti. Glede nadzorovanja oboroževanja Peking ne nasprotuje več Pogodbi o neširjenju jedrske oborožitve in Pogodbi o prepovedi jedrskih poizkusov, še več, Kitajska izraža željo po podpisu sporazuma Start III, ki bi število ameriških in ruskih jedrskih konic še bolj zmanjšal, na tisoč ali nekaj sto na državo, saj je sama daleč od ravni teh dveh imetnic jedrskega orožja. Kitajska je zraven modernizacije oboroženih sil kaže držo svetovne velesile tudi s trdim nastopanjem na svetovnem odru, posebej v primeru nerešenih ozemeljskih vprašanj s svojimi sosedi (Ferfila in Grizold 2000, 358).

Uradna pozicija Kitajske glede razoroževanja je popolna prepoved in uničenje vsega orožja za množično uničevanje. Pogoj za popolno razorožitev pa je mirno mednarodno varnostno okolje, napredek razoroževanja pa je lahko izpolnjen le na temelju enakosti, medsebojnega zaupanja in trajnostnega miru. Brez miru in stabilnosti se države ne bodo čutile varne in zmanjševale svojih jedrskih arzenalov. Namen razorožitve vidi Kitajska v povečani varnosti vseh držav in meni, da razoroževanje ne bi smelo biti sredstvo močnejših držav za nadzor nad šibkejšimi. In le z zmanjšanjem groženj s strani vojaško močnejših držav se bodo lahko šibkejše države čutile varne vzdržati se pred izboljšanjem lastnih arzenalov. Zato Kitajska poziva ZDA in Rusijo k občutnejšemu zmanjšanju njunih jedrskih arzenalov, preden se sama zaveže k jedrskemu razoroževanju. Kitajska vlada zagovarja popolno prepoved in temeljito uničenje jedrskega orožja. Prav tako verjame, da je NPT temelj jedrskega razoroževanja in neproliferacijskega režima in mora biti temeljito nadzorovan. Kitajska je močan zagovornik brezpogojne politike ne-prve uporabe jedrskega orožja kadarkoli oz. pod kakršnimi koli okoliščinami. Kitajska podpira Pogodbo o celoviti prepovedi jedrskih poskusov, ki jo je popisala leta 1996, a je še ni ratificirala, ker je še tudi niso ratificirale Združene države. Kitajska je sklenila jedrske sporazume o sodelovanju z več kot 15 državami in izvaja jedrski izvoz na temelju treh načel: ves izvoz jedrskega orožja mora biti izključno uporabljen v civilne namene; biti mora pod nadzorom IAEA; ničesar se ne sme prenesti v tretjo državo brez vnaprejšnjega soglasja Kitajske. Vendar pa so na Kitajsko v obdobju pred pristopom k IAEA in podpisom NPT letele številne obtožbe v povezavi z državami Bližnjega vzhoda in Južne Azije (NTI 2003).

6.2.3 Mednarodno okolje

Glavni ugovor Kitajske glede OZN je, da le-ta poskuša spodkopati suverenost države. Zato je Peking predlagal t.i. Nov mednarodni politični in ekonomski red, ki temelji na petih načelih miroljubne koexistence, kar bi na novo utrdilo suverenost držav. Glede severnokorejskega jedrskega problema je Peking večkrat nasprotoval temu, da bi se VS OZN in IAEA sploh vključila v to problematiko, saj naj bi šlo za spor, ki bi se moral rešiti med ZDA in obema Korejama. Iz podobnih razlogov je bil Peking na splošno kritičen do mirovnih operacij do 80-ih let. Ta odnos Kitajske se je spremenil, ko so

začeli gledati na podporo do mirovnih operacij kot na sredstvo promoviranja Kitajske kot odgovorne velike sile z globalno vizijo (Roy 1998, 147-148).

Kitajska nima izrazite »azijske politike«. Njena politika do regije je namreč skupek posameznih bilateralnih odnosov z raznolikimi državami. Spodbude za sodelovanje so tako ekonomske priložnosti kot skupen interes upreti se pritisku ZDA, prav tako reševanje problemov, ko gre za teritorialne spore in varnostne probleme. V nekaterih aspektih odnosov znotraj regije je Kitajska podpornica statusa quo, v ostalih vidikih izzivalka sprememb (Roy 1998, 158). Za Kitajsko je prioriteta mednarodno sodelovanje, ki pa ne rabi kršiti nacionalne suverenosti. Čeprav se to zdi delno paradoksalno, pa vendar ima smisel če pogledamo stvar v luči tradicionalnega kitajskega odnosa prizadevanja mnogoterih neodvisnih sodelujočih odnosov, ampak ne zavezništev. Po drugi strani pa mora Peking računati na dejstvo, da so ZDA njegov glavni partner. Peking priznava moč Washingtona in ga mora upoštevati kadarkoli načrtuje kak mednarodni manever. Navkljub medsebojnemu političnemu skepticizmu in napetostim pa so sino-ameriške vezi močne kar se tiče ekonomskih vezi (Sartori 2004, 31-32).

Simoniti (2001, 59-60) je mnenja, da bo Kitajska ne glede počasno notranjo reformacijo postala najmočnejša regionalna sila v Aziji na vojaškem, političnem in gospodarskem smislu, če pa temu dodamo še jedrsko moč, je država že danes sila brez katere ni mogoče zgraditi stabilnega sveta. Kitajska je vložila veliko truda za vključitev v mednarodno skupnost, a kljub vsemu še vedno ni popolnoma sprejeta v mednarodni sistem, ki mu dominira Zahod. Zunanja politika Kitajske je tako glede na njen šibkejši položaj na pram ZDA in z namenom izoginitve konfrontacije, grajena na zgledu miroljubne in odgovorne sile in promoviranja koncepta »miroljuben vzpon oz. razvoj« ter »harmoničen svet« (Zhao 2008:20-42).

6.3 Odnos med velesilama

V 21. stoletju si tako stojita nasproti dve globalni sili; Kitajska, ki je to ponovno postala v dvesto letih boja za nacionalno neodvisnost in modernizacijo, ter ZDA, ki so dosegle primat edine supersile po obdobju hladne vojne. Zato ni nič nenavadnega, da danes

nekateri vidijo Kitajsko skoraj kot grožnjo, saj le ta predstavlja protiutež do nedavnega še tako močnemu hegemonu. Iz česar sledi velik pomen bilateralnim odnosom, ki se odvijajo med tema dvema velesilama, in tako odnosi med njima postajajo strateškega in globalnega pomena (Zhao, 2008: 3-19).

Pred 11. septembrom je tudi Busheva administracija govorila o Kitajski, kot največji grožnji svetovnega miru. Po terorističnih napadih na ZDA pa teh izjav v ameriški administraciji ni več slišati (Raščan 2005, 105). Kitajska je teroristične napade 11. septembra ostro obsodila in izrazila podporo ZDA. Usklajevanje pri skupnih varnostnih problemih obeh držav razume Peking kot omejitev unilateralne politike ZDA (Malik 2002, 16-23). Zraven koristi pa ne smemo pozabiti na dejavnike, ki prinašajo slabosti: kitajsko-ameriški odnosi so še vedno obremenjeni z nesoglasji glede statusa Tajvana, OMU, ameriškega raketnega ščita, človekovih pravic in verske svobode ter orožja za množično uničevanje. Ameriško unilateralno delovanje je za Kitajsko korak nazaj pri doseganju multipolarnega sveta (Malik 2002, 23-46).

Uradna reakcija Kitajske na spremenjeno politično okolje in novo Bushevo doktrino se kaže v treh ločenih stopnjah: izogibanje, sodelovanje in strateški odgovor. Sprva se je Kitajska politika izogibala konfrontaciji z novo administracijo. Teroristični napadi so dali Kitajski priložnost za zблиževanje z Washingtonom in sodelovanje v vojni proti terorizmu. V tretji stopnji je Peking začel z izvajanjem strateškega odgovora na Bushevo unilateralno doktrino. Kitajska alternativa je bil kooperativen varnostni odgovor, nekakšna nova diplomacija, ki je bilateralno delovanje zamenjala za multilateralno – kakršna bi naj kmalu bila tudi nova svetovna ureditev (Van Ness 2004, 40-41).

Van Ness (2004, 42) je primerjal glavne značilnosti ZDA in Kitajske v mednarodnem delovanju po letu 2001. Medtem ko je za ZDA značilno iskanje absolutne varnosti, si Kitajska prizadeva za kooperativno sodelovanje, torej sodelovanje s potencialnimi nasprotniki namesto vodenja vojn proti njim. Za ZDA značilno njihovo enostransko (unilateralno) delovanje, Kitajska pa si prizadeva za multilateralno delovanje v mednarodnem sistemu. Z nasprotniki se ZDA spuščajo v preventivno vojno in željo po spremembi političnih režimov drugih držav, kitajske akcije temeljijo na vzpostavljenih pravilih in preventivni diplomaciji. Strategija ki jo vodijo ZDA je strategija ničelne

vsote (ang. zero-sum strategy), Kitajska pa preferira strategijo, s katero vsaka stran dobi (win-win strategy). Delovanje ZDA v mednarodnem okolju se odraža velikokrat tudi v preziru oz. neupoštevanju mednarodnega prava, Kitajska si prizadeva za večjo vlogo mednarodnih organizacij. Tako je za Kitajsko multilateralno delovanje prepoznano kot najboljša pogajalska strategija. Z vključevanjem velikega števila akterjev Peking upa na večjo regionalno varnost in na zmanjšanje nasprotovanj z Washingtonom. Široko sodelovanje je bolj mogoče in prinaša boljše rezultate kot neposredna konfrontacija z veliko silo (Sartori, 2004, 33).

Mnogi Kitajski analitiki gledajo na ZDA kot na edino obstoječo svetovno velesilo, ki za vzdrževanje lastnega položaja ne koristi le vojaških sil, ampak tudi mednarodno pravo, ekonomske in kulturne odnose, s čimer se ohranja dominantni globalni položaj. Skozi oči Kitajske so glavni cilji ZDA ohranjati dominantni položaj v regiji, s tem pa lahko usmerjajo politiko v regiji in ustvarjajo zelene okoliščine za poslovanje. Prisotnost močnih vojaških sil na Azijsko-Pacifiškem področju omejuje kitajske strateške opcije. Zraven Tajvanskega konflikta vidi Kitajska ZDA kot arogantno državo, ki želi oblikovati svet po svojih vrednotah. ZDA so tudi Kitajski skušale vsiljevati lasten pravni in politični sistem, pri tem pa ogrožale načelo suverenosti in tolerance. Veliko Kitajcev namreč verjame, da želijo ZDA Kitajsko revno in šibko. Amerika pa je za Kitajsko po drugi strani tudi koristna, zlasti iz vidika velikega ameriškega potrošniškega trga, po drugi strani pa lahko ameriška diplomatska in politična moč omeji kitajske koristi v mednarodni ekonomiji. Iz tega sledita dva cilja, ki ju ima Kitajska na prav Ameriki: sprejetje Kitajske kot politične in ekonomske sile ter povečanje dostopa do ameriškega bogastva (Roy 1998, 134-142).

Amerika je izgubila svoj enkratni status in čedalje bolj velja za pristransko, egoistično, neetično ter celo destabilizacijsko silo. V velikih delih sveta je bolj verodostojna Kitajska. Države se poleg nekaterih drugih dobitnikov globalizacije naglo krepi in začnejo kazati globalne ambicije. Svet tako po razmeroma kratkem obdobju ameriške hegemonije in unilateralnosti vstopa v čas nove multipolarnosti, ki je sicer asimetrična, saj Amerika kot posamična država ostaja daleč najmočnejša. 21. stoletje po vsej verjetnosti ne bo oziroma bo manj ameriško, kot je bilo dvajseto. Razmerja moči v svetu se nezadržno spreminjajo in ameriška teža na globalni lestvici se relativno zmanjšuje (Lorenci 2007).

Liberalni optimisti verjamejo, da je globalizacija povzročila večjo strateško soodvisnost med globalnimi silami, med Kitajsko in ZDA je tako imenovana strategija ničelne vsote (ang. zero sum strategy). Rezultat tega je, da je vzpon in pomen Kitajske povečal skupen interes za sodelovanje glede vseh mednarodnih pomembnih tem. V nasprotju s tem pogledom pa realisti trdijo, da v tem primeru v konfliktih med mednarodnimi entitetami ne bo zmagovalca (ang. win-win situation), saj status sile enačijo z ekspanzijo njene politične moči, zato napovedujejo med Kitajsko in ZDA intenzivno varnostno tekmovanje za zagotovitev večjega lastnega deleža svetovne moči, kar ima za posledico, da kitajske sosede izbirajo stran za ponovno tekmovanje moči, tako Kitajska izziva interese ZDA in tekmuje za svoj obstoj kot velesila tudi s odvrčanjem intervencij ZDA ter z vzpostavljanjem vezi z državami, ki jih ZDA žel izolirati.

Vzpon Kitajske kot velesile nekateri v ZDA vidijo kot grožnjo (primer Quaddrenial Defense Report iz leta 2001 in 2006, v slednji je bila Kitajska omenjena kot velesila, ki ima največjo možnost, da tekmuje z ZDA na vojaškem področju). Kot velesila si Kitajska na varnostnem področju prizadeva za vlogo v regionalni diplomaciji, ki se odseva v bipolarni razdelitvi v preteklosti. Prav tako Kitajska na nek način zapolnjuje odsotnost v Azijsko-Pacifiški regiji, zlasti zadnja leta, ko je ZDA preokupirana z vojno v Iraku in bojem proti terorizmu, s tem si pa Kitajska z lahkoto ustvarja vlogo hegemon v tej regiji. Glede na dvojno gledanje politike ZDA na Kitajsko (kot ekonomski partner in politični tekmeč), je tudi uradni Peking spremenil stara stališča in začel konstruktivno strateško partnerstvo z ZDA, kljub vsemu pa med državama ostaja medsebojno sumničenje o skritih nameni, dolgoročnih interesih in prevladi ene nad drugo (Zhao 2008, 3-19).

Odgovor Kitajske na ameriško strategijo sklepanja zavezništev s posameznimi državami v Aziji je bilo vse močnejše zagovarjanje strategije kooperativne varnosti in dogovorjenih rešitev. Cilj te strategije je spodbujanje k razmisleku manjših azijskih držav o podpori ZDA. Slednji bi naj začeli dvomiti o smislu dolgoročne vojaške prisotnosti v regiji. Kooperativna strategija pa naj bi tudi podpirala kitajski koncept večpolne svetovne ureditve, v katerem bi bila močno omejena sposobnost ZDA za enostransko manevriranje in urejanje svetovnih zadev. Kitajska se tako posveča redefiniranju svoje strateške usmeritve v obdobju, ko je po njenem mnenju, svetovna politika v tranziciji in intenzivno gradi dobre donose v bližnjem okolju, hkrati pa

ohranja v svojem strateškem razmišljanju obstoj sovražnih držav in hierarhijo zunanjih groženj (Ferfila in Grizold 2000, 310-319).

Obstajata dva tipa regionalnega sodelovanja na Azijsko-pacifiškem območju. Prvi tip sodelovanja se osredotoča na transnacionalne in multilateralne probleme povezane z globalizacijo, ter tudi zajema problematiko mednarodnega terorizma in proliferacijo orožja za množično uničevanje. Drugi tip sodelovanja se nanaša izključno na regionalne probleme. Vključuje multilateralno posvetovanje glede severnokorejskega jedrskega vprašanja, denuklearizacijo Korejskega polotoka, ter gradnjo varnostnega okvira za Severovzhodno Azijo. Kljub temu, da se Kitajska in ZDA razhajata glede nekaterih konkretnih ukrepov, povezanih z mirno rešitvijo severnokorejske jedrske problematike, pa skupni cilji ostajajo (Chen 2008, 66-67).

Kitajska in ZDA krepiata medsebojne odnose. Tako kitajski predsednik Hu kot državna sekretarka Clintonova sta izpostavila nujnost tesnega sodelovanja med ZDA kot največjo gospodarsko velesilo na svetu ter Kitajsko kot največjo državo v razvoju. ZDA namreč poudarjajo strateško vlogo obeh velesil pri reševanju mednarodnih političnih zapletov, zlasti glede iranskega in severnokorejskega jedrskega vprašanja (T. 2010b).

7 ŠESTSTRANSKA POGAJANJA

Šeststranska pogajanja se nanašajo na iskanje mirne rešitve glede severnokorejskega jedrskega programa skozi pogajalski proces, ki vključuje Kitajsko, ZDA, Severno in Južno Korejo, Japonsko in Rusijo. Prvotna pogajalca sta bila Severna Koreja in ZDA, vendar so ZDA zahtevale še vključitev ostalih štirih držav in s tem Severni Koreji odrekle veliko željo po bilateralnih pogajanjih. Razlog za prekinitve dvostranskih pogajanj s strani Združenih držav je kršitev Dogovorjenega okvira s strani Pjongjanga. Po krizi na Korejskem polotoku oktobra 2002, je Pjongjang priznal imetje tajnega jedrskega programa in s tem kršitev Dogovorjenega okvira - sporazuma z ZDA iz leta 1994. ZDA so ustavile dobavo nafte Severni Koreji, ki je zaradi tega konec leta izgnala iz države inšpektorje IAEA in v začetku leta 2003 odstopila od Sporazuma o neširjenju jedrskega programa. Sledila je še napoved Severne Koreje, da se zaradi sovražne politike ZDA odpoveduje dogovoru z Južno Korejo iz leta 1992 o Korejskem polotoku brez jedrskega orožja. Po nastopu krize je Washington odstopil od dvostranskih pogajanj s Severno Korejo in zagovarjal tezo, da je jedrsko orožje na Korejskem polotoku problem celotne regije. Pogajanja so se tako kljub vztrajanju in želji Pjongjanga pri bilateralnih pogovorih z ZDA razširile še na druge države, Japonsko, Rusijo, Južno Korejo ter Kitajsko (Global Security 2010).

Aprila 2009 je Severna Koreja končala šeststranska pogajanja in nadaljevala jedrske dejavnosti v Jongbjonu. Kot kaže, namerava Pjongjang nadaljevati z jedrskim programom, zato so nekateri poznavalci zelo pesimistični glede rezultatov pogajanj. Administracija sedanjega ameriškega predsednika Obame si prizadeva za nadaljevanje pogovorov šestih držav, s čimer bi pripeljali Pjongjang nazaj k pogajalski mizi. Ovire ki so se pojavljale pri šeststranskih pogajanjih so: nepredvidljiv severnokorejski režim, različni pristopi vlad, zavračanje ZDA glede bilateralnih pogajanj in problem nasledstva severnokorejskega režima (Bajoria in Zissis 2009).

7.1 Akterji v pogajanjih

Za ZDA so šeststranska pogajanja sredstvo, kako narediti severnokorejski jedrski program mednarodni problem, namesto da bi ga reševali dvostransko z Pjongjangom.

Čeprav jih srbi kratenje človekovih pravic v tej komunistični diktaturi, pa je glavna skrb jedrski program in nevarnost prodaje jedrskega materiala in tehnologije sovražni državam in terorističnim skupinam, zaradi česar Washington vztraja pri nadzoru inšpektorjev IAEA .

Kitajska pomeni za Pjongjang zavezništvo in glavni trgovski partner. Peking je izkoristil vpliv na Kimov režim da je pripeljal Severno Korejo h pogajalski mizi, kar ga še bolj povezuje z Washingtonom. Peking tudi nasprotuje implementacijam strogih resolucij ZN (Bajoria in Zissis 2009). Med akterji v šeststranskih pogajanjih ima zraven ZDA Kitajska največji vpliv. Prav tako je tudi Kitajski interes ohraniti Severno Korejo relativno stabilno in se tako izogniti potencialno večjemu številu beguncev iz Severne Koreje, hkrati pa je ozemlje severnega dela Korejskega polotoka območje, ki Kitajsko ločuje od vojaških sil ZDA na južnem delu polotoka.

Severna Koreja smatra svoj jedrski program kot pomemben element svoje nacionalne varnosti in nadaljnega obstoja Kimovega režima. Zato je tudi malo verjetno, da bi se Severna Koreja kar tako odrekla svojemu jedrskemu programu, hkrati pa je glede na slabo ekonomijo države jedrsko zastraševanje še vedno cenejša oblika kot zahodni tip konvencionalnih vojska. Delujoč jedrski program pa je hkrati za domačo javnost predstavljen kot dosežek režima. Zaradi vsega naštetega zahteva Pjongjang za ustavitev programa zunanjo pomoč in varnostna zagotovila ZDA (Global Security 2010). Režim Kim Jong Ila si prizadeva za neagresivno varnostno zavezo z ZDA, ki ima razporejenih več kot 25.000 vojaških enot v Južni Koreji. Pjongjang si tako želi normalizacijo odnosov z Washingtonom ter neoviran dostop do ekonomske pomoči ostalih petih strani v pogajanjih in si želi uresničitev glede obljubljenih lahkovodnih reaktorjev iz Dogovorjenega okvirja iz 1994.

Glavni cilj pogajanj za Južno Korejo je denuklearizacija in dokončna združitev obeh Korej. Seul si tudi želi izogniti nenadnim spremembam režima v Severni Koreji zaradi potencialnega ekonomskega bremena beguncev.

Rusija , ki se prav tako boji toka beguncev iz Severne Koreje, si z pozicijo enega od akterjev reafirmira svoj vpliv v tej regiji Moskva skupaj s Pekingom opozarja na preostro sankcioniranje Severne Koreje.

Japonsko skrbi testiranje raket, ki bi lahko dosegle njeno ozemlje in ameriške vojaške baze pri njih. Tokio pa hkrati vidi šeststranska pogajanja kot forum za razprave in dokazovanje krivde glede severnokorejskih ugrabitev japonskih državljanov v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Ta problem služi zavezništvu med Japonsko in ZDA, saj Tokio ni želel, da Washington odstrani Severno Korejo s seznama terorističnih držav, dokler se to vprašanje med državama ne bi rešilo. Pjongjang je tudi nekajkrat zahteval izključitev Japonske iz šeststranskih pogajanj (Bajoria in Zissis 2009).

Razhajanja med akterji v šeststranskih pogajanjih so vseskozi ovirala iskanje miroljubnih rešitev. Hkrati pa se je Severna Koreja izkazala za uspešno pri izkoriščanju teh razlik med petimi akterji sebi v prid. Države v pogajanjih se namreč ne morejo uskladiti že pri percepciji glede dosežene stopnje pogajanj. Zlasti se tukaj pokažejo razlike med pogledi ZDA in Kitajske, medtem ko prva isti dosežek ocenjuje z začetno fazo, Kitajska npr. meni da je bila dosežena že druga stopnja hipotetičnega tristopenjskega procesa. Slednji je veliko pomembnejše tudi ohranjanje procesa, kot pa večji enkratni uspehi. Drug problem je preferiranje nekaterih rešitev iz strani Kitajske in Južne Koreje. Ti dve državi si predvsem želita mirne rešitve jedrske krize, saj bi bili drugače prizadeti njuni lastni interesi. Tretja ovira za uspešna šeststranska pogajanja pa je pomanjkanje strokovnjakov za to področje, namesto tega pogajanja vodijo proameriško usmerjeni politiki (Park 2005 75-89). Po mnenju analitičarke Branke Doberšek šeststranska pogajanja ne obrodijo sadov, ker jih pogaja Severna Koreja (Odmevi 2009).

7.2 Kronologija pogajanj

Oktober 2002 je Pjongjang priznal, da razvija tajni jedrski program in s tem kršil sporazum iz leta 1994. Ta dogodek pomeni začetek krize na Korejskem polotoku. Po tem priznanju je Washington začasno ustavil dobavo nafte Severni Koreji (Oxford Research Group 2005).

Januarja 2003 je Severna Koreja odstopila od NPT, ter iz države izgnala inšpektorje IAEA. Še naprej je zanikala program bogatenja urana, uradno je priznala le program za

pridobivanje plutonija (Cooper 2004, 305). Maja 2003 je Severna Koreja sporočila, da se zaradi sovražne politike ZDA odpoveduje tudi dogovoru z Južno Korejo o Korejskem polotoku brez jedrskega orožja. Washington je takoj po nastopu krize odstopil od dvostranskih pogajanj in vztrajal pri trditvi, da je jedrsko orožje na Korejskem polotoku problem celotne regije (Oxford Research Group 2005).

Aprila 2003 so zaradi naraščanja napetosti na Korejskem polotoku potekala tristranska pogajanja med Severno Korejo, ZDA in Kitajsko. V pogajanja so se kljub dolgotrajnemu vztrajanju Pjongjanga po nadaljevanju dvostranskih pogajanj z ZDA vključili še ostali regionalni akterji. Tristranska pogajanja so tako pomenila uvod v šeststranska pogajanja, ki so se začela 27. avgusta 2003, ko so se vključile še Japonska, Rusija in Južna Koreja (Bajoria in Zissis 2009).

Leta 2004 so ZDA pripravile natančen predlog, da bi Severni Koreji ponudili začasno zagotovitev o njenem nenapadanju, pogovorih o prenehanju sankcij, odstranili Severno Korejo iz liste držav podpornic terorizma in ji nudili pomoč pri energiji za daljše obdobje. V zameno bi v obdobju treh mesecev morala Severna Koreja uničiti plutonij in visoko obogateni uran, jedrski vojaški program, ter zapreti vse jedrske objekte, ki bi bili na ogled inšpektorjem. Severna Koreja bi morala uničiti tudi vso jedrsko orožje, ki ga že ima, ostali jedrski material in komponente pa odstraniti iz države (Oxford Research Group 2005). V drugem krogu šeststranskih pogajanj v letu 2004 je bila ustanovljena delovna skupina, zadolžena za pripravo nadaljnjih pogovorov. Vendar pa ne Severna Koreja niti ZDA niso odstopile od prvotnih pogajalskih izhodišč. Severnokorejski predstavniki so vztrajali na večfaznem dogovoru, od postopne normalizacije odnosov, do opustitve sankcij, kar bi pripeljalo do uničenja jedrskih kapacitet. ZDA pa so vztrajale na celotnem zaključku vseh jedrskih dejavnosti Severne Koreje (Kile 2005, 578-577).

Po šeststranskih pogovorih v Pekingu v letu 2005 je prišlo do navedb, da bi se Severna Koreja lahko bila pripravljena odreči jedrskemu orožju v zameno za manj nevaren reaktor na lahko vodo za energetske potrebe države. Ta dogovor so na koncu preprečila nesoglasja glede pojmov, kaj pomeni razstaviti in kaj zamrzniti jedrski program. Takratni predsednik Bush ni sprejel samo zamrznitve v zameno za reaktorje na vodo. 9. oktobra 2006 je Severna Koreja oznanila uspešno izvedbo prvega jedrskega poskusa, kar so kasneje oktobra potrdile tudi ZDA. Varnostni Svet ZN je po 41. odstavku 7. člena

UL ZN kot odgovor na to dejanje sprejel Resolucijo 1718, ki je bila soglasno sprejeta 14. oktobra 2006. Resolucija Severni Koreji nalaga vrsto ekonomskih in vojaških ukrepov. Od Severne Koreje zahteva da se odreče jedrskemu orožju, orožju za množično uničevanje in balističnim raketam, ter da se vrne brezpogojno nazaj k šeststranskim pogajanjem o njenem jedrskem programu. Šeststranska pogajanja so se po 13 mesečni prekinitvi nadaljevala decembra 2006 (Global Security 2010).

Dokument od članic ZN-a zahteva tudi spoštovanje prepovedi trgovanja z materiali, ki bi se lahko uporabili za izdelavo jedrskega orožja, in zamrznitev severnokorejskih sredstev v tujini, ki bi bila lahko povezana s spornim programom severnokorejskega voditelja Kim Jong Ila. Med drugim je prepovedano trgovanje s težkim orožjem, kot so tanki, oklepniki, helikopterji in bojne ladje. Na zahtevo ZDA je v resolucijo vključena tudi prepoved trgovanja z razkošnimi predmeti, kar naj bi prizadelo predvsem Kim Jong Ila. Resolucija omogoča uvedbo prepovedi potovanj za ljudi, ki podpirajo severnokorejsko politiko, poleg tega pa podpira diplomatske napore za čimprejšnjo obnovitev šeststranskih pogajanj.

Pobudnik te resolucije so bile ZDA, pred sprejemom pa so med stalnimi članicami potekala naporna pogajanja o vsebini, o pozivih Severne Koreje k uničenju jedrskega orožja in preklicu obstoječih jedrskih programov, kot tudi programov izdelave balističnih raket. Kitajska je podala na predlog resolucije veliko pripomb, nestrinjanje je izrazila glede možnosti pregledovanja vsega tovora na poti in iz Severne Koreje, saj bi to določilo lahko pripeljalo do novih napetosti v regiji (MMC RTV Slovenija 2006).

Po bilateralnem srečanju med ZDA in Severno Korejo v Berlinu januarja 2007 se je začela tretja faza petega kroga šeststranskih pogajanj med 8. in 13. februarjem 2007. 13. februarja so se strani dogovorile in sprejele osnutek sporazuma za uresničitev Dogovorjenega okvirja, v katerem se je Severna Koreja strinjala glede zaprtja reaktorja v Jongbjonu, kar bi nadzorovali tudi inšpektorji Mednarodne agencije za jedrsko energijo. V zameno bi naj Pjongjang dobil večjo količino energentov. Severna Koreja naj bi jedrski reaktor zaprla v 60 dneh, sčasoma pa bi se odpovedala tudi svojemu jedrskemu programu. Kitajska pa je potrdila, da bo Severna Koreja v zameno dobila milijon ton nafte, ZDA pa jo bodo tudi črtale s seznama terorističnih držav. Šest strani je tudi ustanovilo pet delovnih skupin za implementacijo Dogovorjenega sporazuma na

naslednjih področjih: denuklearizacija Korejskega polotoka; normalizacija odnosov Severna Koreja-ZDA; normalizacija odnosov Severna Koreja-Japonska; ekonomsko in energetska sodelovanje; mirovni in varnostni mehanizem severovzhodne Azije. Delovne skupine bi se naj srečevale na obdobja tridesetih dni. Kot del dogovora je Severna Koreja v začetku marca povabila v Pjongjang generalnega direktorja IAEA na pogovore o vrnitvi mednarodnega jedrskega nadzora v državo.

Šesti krog šeststranskih pogajanj se je začel 19. in trajal do 23. marca 2007, kjer so strani poročale o prvih srečanjih delovnih skupin. Na povabilo Pjongjanga je v juniju Severna Korejo obiskal ameriški pogajalec Christopher Hill. Cilj obiska bi naj bil dogovor o naslednjem koraku glede denuklearizacije Korejskega polotoka. V juliju 2007 je Severna Koreja zaprla svoj jedrski obrat v Jongbjonu, kot tudi nedokončan reaktor v Taechonu, v državo so se vrnil inšpektorji IAEA in potrdili zaprtje reaktorjev. Severna Koreja je kot nagrado za prvi storjen korak prejela pošiljko 7.500 ton goriva, ki ga je dostavil južnokorejski tanker. Po februarjskih šeststranskih dogovorih bo prejela skupno 50.000 ton energijske pomoči za zaprtje Jongbjona, ter še dodatnih 950.000 ton pomoči za uničenje preostalih jedrskih objektov.

Druga faza šestega kroga šeststranskih pogajanj se je izkazala za produktivno ob sklenitvi dogovora 3. oktobra 2007 glede druge faze implementacije Dogovorjenega okvirja. Severna Koreja se je strinjala da do konca leta razkrije vse podrobnosti o svojem jedrskem programu in dokončno zapre jedrski reaktor v Jongbjonu, tovarno goriva in obrat za proizvodnjo plutonija. Pjongjang kljub ustavitvi spornega jedrskega reaktorja v Jongbjonu ni uspel dostaviti potrebne dokumentacije o programu jedrskega oboroževanja, kar bi moral storiti do konca leta

Maja 2008 se je zgodila predaja 18.000 strani dokumentov o severnokorejskem jedrskem programu delegaciji ZDA, ki bo preverila njihovo resničnost. ZDA si obetajo, da bodo tako dobile podatke o proizvodnji in zalogah plutonija, primerne za izdelavo orožja v Severni Koreji. Dokumenti med drugim opisujejo delovanje treh obratov v severnokorejskem jedrskem centru v Yongbyonu. V juniju je sledila dolgo pričakovana deklaracija o jedrskem orožju, kot je bilo dogovorjeno na šeststranskih pogajanjih (Bajoria in Zisis 2009).

Deklaracija Pjongjanga zajema seznam jedrskega materiala, objektov in programa, vključno s proizvodnjo in shranjevanjem plutonija v zastarelem jedrskem kompleksu v Yongbyonu. V skladu z deklaracijo so v jedrskem kompleksu v Yongbyonu uničili 20 metrski stolp za hlajenje vode, ki je bil najvidnejši simbol severnokorejskega jedrskega programa. Deklaracija sicer ne vključuje seznama jedrskega orožja, ki naj bi bil določen v naslednji fazi obsežnih pogajanj o razorožitvi (A. in S. 2008).

ZDA so Severno Korejo oktobra umaknile s svojega črnega seznama držav, ki podpirajo oz. sponzorirajo terorizem, potem ko je režim v Pjongjangu privolil v vse zahteve ameriških jedrskih inšpektorjev, tudi v stroge postopke preverjanja jedrske deklaracije z jemanjem vzorcev in inšpekcije severnokorejskih jedrskih objektov. Pred tem dejanjem ZDA so šeststranska pogajanja zastala, saj bi ZDA po dogovoru morale to potezo storiti že ob predaji deklaracije (Severna Koreja ni več na črnem seznamu 2008) Busheva administracija je bila kritizirana tudi zaradi treh točk, ki so manjkala v deklaraciji. Ni vključevala podrobnosti sumljivega bogatenja urana, ni naslovila severnokorejskih proliferacijskih aktivnosti glede Sirije In Libije ter nepravilno preračunala že proizvedeno jedrsko orožje. Do konca Busheve administracije (Bajoria in Zissis 2009).

Nov krog šeststranskih pogajanj decembra 2008 je bil zadnji poskus odhajajoče administracije ameriškega predsednika Georgea Busha, da naredi korak naprej v enem izmed najbolj perečih diplomatskih vprašanj. Vendar Pjongjangu ni uspelo verificirati deklaracije o njenih jedrskih dejavnostih. Obama, ki je prisegel januarja 2009 je že na začetku poudaril da želi pogovore z Pjongjangom in nakazal, da nameravata nadaljevati ali celo okrepiti prizadevanja Busheve administracije po razorožitvi Pjongjanga.

Konec januarja je Pjongjang prekinil pogovore o spravi s Seulom in prekinil ključne skupne projekte. Kljub dobrim odnosom v zadnjih letih med Korejama je se je s prihodom novega južnokorejskega predsednika Leeja situacija poslabšala. Lee je namreč pod vprašaj postavil "sončno politiko" svojih predhodnikov, da bi brezpogojno pošiljali pomoč na sever, ki poseduje jedrsko orožje (A. 2009).

Številnim severnokorejskim raketnim poskusom je sledil drugi jedrski poskus 25. maja 2009. Po besedah Pjongjanga je bila država v to prisiljena zaradi ostrejših sankcij mednarodne skupnosti, ki ji je takšne ukrepe napovedala po aprilskih severnokorejskih izstrelkih raket (Charbonneau in Parsons 2009). Obama je jedrski poskus, ki je bil 20

krat močnejši od tistega pred tremi leti označil za grožnjo severovzhodni Aziji, kršitev mednarodnih zakonov in še za kršitev danih obljub (Odmevi 2009).

Po drugem poskusu je ZDA odgovorila z še strožjimi sankcijami preko nove resolucije. Kitajska je sprva nasprotovala sprejemu resolucije o Severni Koreji in vztrajala, da VS ZN sprejeme predsedniško izjavo, ki predstavlja stališče predsednika sveta. Izjava je zato manj zavezujoča kot pa resolucija. Najostrejši so bili odzivi ZDA, zaskrbljena je bila tudi Kitajska. VS ZN je potrdil soglasno Resolucijo 1874, ki razširja in zaostreje embargo na prodajo orožja Severni Koreji, z izjemo lahkega orožja, omejuje finančno poslovanje države s tujino in predvideva zamrznitev premoženja še dodatnih severnokorejskih podjetij. Resolucija ne dovoljuje uporabe sile. Poleg tega sankcije vključujejo še preglede severnokorejskih ladij na odprtem morju, če obstaja sum, da prevažajo prepovedano orožje ali jedrske snovi. Resolucijo sta podprli tudi Kitajska in Rusija, ki sta bili sprva proti zaostrovanju odnosov, kitajski veleposlanik pri Združenih narodih pa je povedal, da je resolucija dokazala ostro nasprotovanje sveta Severni Koreji in Pjongjang pozval, da se vzdrži kakršnih koli dejanj, ki bi lahko še poslabšala razmere (Charbonneau in Parsons 2009).

Danes si Kitajska pri svojih sosedih prizadeva za obnovitev pogovorov o jedrski razorožitvi. Do vrnitve k šeststranskim pogajanjem pa naj bi bila še dolga pot, saj tako Južna Koreja kot Japonska poudarjata, da mora Pjongjang pokazati resno pripravljenost na pogajanja. Kitajski posebni odposlanec Vu Davej je na pogovorih v Seulu predlagal tristopenjski proces obnove pogajanj, katerih namen je Severni Koreji zagotoviti pomoč v zameno za njeno odpoved jedrskemu orožju. Vu je predlagal, da bi se Severna Koreja in ZDA najprej sešle na dvostranskem srečanju, ki naj bi odprlo vrata večstranskim pogajanjem še z Južno Korejo, Japonsko, Rusijo in Kitajsko. Severnokorejski voditelj je na srečanju na Kitajskem zagotovil, da severnokorejsko stališče do jedrske razorožitve Korejskega polotoka ostaja nespremenjeno in da si Pjongjang ne želi napetosti na polotoku. Kim Jong Il je obljubil nadaljnja posvetovanja s Kitajsko in izrazil upanje o obnovitvi šeststranskih pogajanj (V. 2010).

8 ANALIZA

8.1 ZDA - Severna Koreja

ZDA so imele neprestano osrednjo vlogo pri naporih za jedrsko neproliferacijo glede Severne Koreje. Na začetku krize so bile ZDA nepripravljene sodelovati s to državo na diplomatski ravni. Začetna strategija je temeljila na politiki obsojanja Severne Koreje, s čimer so opravičevali prisilno diplomacijo in strategijo zločina in kazni. Diplomatska prizadevanja so bila obravnavana kot politično tvegana. Ko pa se je pokazalo, da so sankcije postale politično preveč provokativne in ekonomsko neučinkovite, vojaške opcije pa so bile smatrane za preveč rizične, so ZDA končno posegle po diplomaciji kot zadnji alternativni. Po prvih diplomatskih potezah in po mehkejšem pristopu Clintonove administracije je kmalu bil dosežen Dogovorjeni okvir in Severna Koreja je podpisala NPT, zaustavila jedrski program in obljubila sodelovanje z ZDA. V zameno je takoj bila obljubljena politična in ekonomska normalizacija. Diplomatski odnosi bi bili še nadgrajeni, ko bi bil dosežen napredek pri neproliferaciji. Kljub očitnim rezultatom diplomacije in mehčanja strategij s strani Washingtona, pa so se odnosi poslabšali, ker so ZDA prelomile obljubo glede dostave goriva. Ko pa Washington ni zmanjšal sankcij do Severne Koreje, je ta odstopila od Dogovorjenega sporazuma. Šele ko so ZDA prekinile sankcije septembra 1999, je Severna Koreja pokazala recipročnost. Uvrstitev Severne Koreje na os zla v času Busheve administracije in obtoževanje, da sodeluje pri financiranju teroristov, je povzročilo napetosti med državama. Oktobra 2002 so napetosti ponovno izbruhnile zaradi trditev ZDA o posedovanju HEU programa, ki bi ga naj imela Severna Koreja, ter nezmožnosti izpolnitve obljub ki so jih dale ZDA, kar je pripeljalo do zgodovinskega odstopa Severne Koreje od NPT-ja. Severna Koreja je tudi na nek način preizkušala meje, do koder lahko gre, saj je odstopila od NPT po tem, ko je ZDA odstopila od ABM. Podobno je po razglasitvi Busheve doktrine preventivnega napada Pjongjang odgovoril, da to ni le izključna pravica ZDA. Strategija ZDA je po prvem severnokorejskem jedrskem poskusu težila k popolni razorožitvi te države. Kritika takšne strategije je bila, da ne nudi Severni Koreji ustreznih spodbud.

Skozi celotno obdobje se tako kaže problem nezaupanja med državama. Opazen je tudi ponavljajoč se vzorec obnašanja. Severna Koreja je bila pripravljena sodelovati, ko so ZDA bile kooperativne, ter obratno, ko so bile ZDA sovražno nastrojene, je bila tudi

Severna Koreja. Primer takšnega vzorca je opustitev vojaških vaj in umik vojske ZDA iz Južne Koreje, kar je vodilo v podpis sporazuma med Seulom in Pjongjangom ter sporazum z IAEA. Nasproten proces pa je potekal, ko so ZDA ignorirale predlog Severne Koreje za zamenjavo reaktorja in odstopile od ekonomskih obvez, kar je vodilo Severno Korejo k odstopu NPT (Perna 2007, 17-19).

Za ZDA je Severna Koreja država, ki z obnovitvijo jedrskega programa poleg Iraka predstavlja zanje največjo grožnjo. Severna Koreja je ideološki relik, del t.i. osi zla še iz časa hladne vojne in kot je znano, jo je tudi nova Obamova administracija vrnila nazaj na seznam držav podpornic terorizma. Če pogledamo nekaj primerjav z Irakom, ki je doživel napad ameriških sil skupaj s koalicijskimi silami, se bi kaj takega težko ponovilo s Severno Korejo, saj bi pri slednji lahko prišlo do nove vojne na Korejskem polotoku, prav tako Severna Koreja v primerjavi z Irakom nima nobene strateške raritete. Severna Koreja je za ZDA nenazadnje samo nevaren ideološki relik in ostanek hladne vojne. Vendar pa ima država ogromen vojaški potencial, zato se Američani zavedajo potrebe po obnovitvi in ohranitvi dialoga s Severno Korejo.

Glede pogajanj imata omenjeni državi različne poglede. Pjongjang zahteva neposreden dialog, ZDA pa vključujejo v pogovore Japonsko, Kitajsko in Južno Korejo in želijo razpravo o Severni Koreji v Varnostnem svetu. Tudi sam ton diplomatskih pogovorov med državama se zelo spreminja, je pa z vključitvijo Tokia in Seula moč opaziti pozitiven napredek. Južna Koreja, ki je zelo aktivna v pogajanjih, bi naj predlagala, da se Severna Koreja odreče jedrskim ambicijam v zameno za obnovljeno dobavo nafte ter obljubo iz strani ZDA o nenapadanju Severne Koreje. ZDA so izražale željo, da se v reševanje korejske krize vključi še Kitajska, saj je slednja ena izmed redkih sil z možnostjo vpliva na režim Kim Jong Ila. Druga tradicionalna severnokorejska zaveznica Rusija pa je opozorila ZDA naj ne podžiga strasti (Kodrič in Vuk 2003, 25-29).

8.2 Kitajska - Severna Koreja

Kitajska tradicionalna politika na pram nekoč združeni Koreji je bilo prizadevanje, da bi jo nadzorovala oz. vsaj poskušala preprečiti, da bi padla v roke kakšne druge sile. Danes se mora Kitajska zadovoljiti z zavezništvom s šibkejšo polovico polotoka, medtem ko močnejša polovica gosti vojaške baze druge velesile. Glede na majhno verjetnost sprememb se je Kitajska zadovoljila s sedanjim položajem. Najpomembnejši cilj nove kitajske politike je stabilnost, kar pomeni tako zmanjševati napetosti med Korejama in hkrati preprečevati propad Severne Koreje. Peking želi, da se severnokorejski režim preživi, a hkrati da se komunistični režim oslabi in da se kitajsko-korejski odnosi še izboljšajo. V nasprotnem primeru bi lahko prišlo do nestabilnosti v regiji. Specifičen cilj Kitajske pa je preprečiti širitev jedrskega orožja na polotoku (Roy 1998, 207-208).

Kitajski interes po ohranitvi stabilnosti na korejskem polotoku je pogosto vodil k temu, da je Kitajska s svojim vplivom varovala Pjongjang. Tako je Kitajska močno spodbujala bilateralne odnose in dialog med Severno Korejo in ZDA. Kitajska ostaja največji trgovski partner Severne Koreje, njen glavni dobavitelj hrane in energije in edini vir ekonomske pomoči ter donator ostalih življenjskih potrebščin. Kitajska tako pomaga in ohranja Severno Korejo pred ekonomskim zlomom, a hkrati drži to pomoč na minimumu, da bi jo motivirala k sprejetju ekonomskih reform (Roy 1998, 208-210).

Kitajski najbolj ugaja sedanje stanje, čeprav uradno podpira obe Koreji k mirnemu združevanju. Sedaj pa ima Kitajska edinstven položaj kot mediator med Seulom, Washingtonom, Tokijem ter Pjongjangom na drugi strani. Kitajska tako lobira Pjongjang k podpisovanju in sprejemanju določenih mednarodnih pogojev, na drugi strani pa poziva ZDA k neposrednemu dialogu s Severno Korejo, nasprotuje uvedbi sankcij, podpira Severno Korejo ki želi v pogajanja vključiti še druge probleme, kot je umik ameriških vojaških sil iz Južne Koreje in odvratanje ZDA glede vključitve Južne Koreje k pogajanjem (Roy 1998, 212-213).

8.3 Sankcije ali pogajanja

Združene države so s tem, ko so se v odnosu do severnokorejskega jedrskega vprašanja odločile za robustno, nediplomatsko retoriko, z izključevanjem dvostranskega pogajanja o njenem jedrskem programu, sprožile novo politično napetost v regiji. S tem se je ameriška politika vključevanja ultimatov in zavračanja razumskih kompromisov izkazala za neuspešno. Vse kaže na to, da je glavnega krivca za neuspešen izid pogajanj glede severnokorejskega jedrskega vprašanja potrebno iskati v napačni usmeritvi mednarodne skupnosti z ZDA na čelu. Napačna je zlasti selektivna obravnava širjenja jedrskega orožja s strani posameznih članic mednarodne skupnosti. Prevladujoče mnenje zlasti ZDA je, da je potrebno določene države a priori izločiti iz jedrske tekme zaradi njihove t.i. malopridnosti, kar se zdi zelo sporno, zlasti ob dejstvu, da z jedrskim orožjem razpolagajo države, ki v mednarodni skupnosti veljajo za problematične (Turk 2006).

Pričakuje se, da bodo ZDA kmalu razkrile nove sankcije, s katerimi bi omejile severnokorejsko jedrsko proliferacijo in eventualno pripravile Severno Korejo nazaj k pogajanjem. Vse oči so uprte v vprašanje, kateri novi obrazi in subjekti bodo dodani k obstoječemu mednarodnemu črnemu seznamu. Cilj novih sankcij je omejiti nelegalne finančne vire Kim Jong Ila, ki pomagajo pri gradnji jedrskega programa. Metoda je tako uvrstiti na črno listo posameznike in subjekte ter podjetjem, ki imajo vezi s Severno Korejo zamrzniti sredstva in bančne račune.

Pojavlja pa se vprašanje glede dejanske učinkovitosti sankcij. Sankcije so politično orodje, ki spreminja vedenje akterjev. Nekatere skrbi, da sankcije prizadenejo civilno prebivalstvo bolj kot izbrane cilje. Namen sankcij je izključiti Severno Korejo iz mednarodnih finančnih sistemov. Ti ukrepi spominjajo na že pretekli primer banke v Macau, ki je bila uvrščena na črno listo zaradi domnevnega pranja denarja za Pjongjang. Te sankcije so udarile tam, kjer je vodstvo Severne Koreje najbolj ranljivo. Takšna bi naj bila tudi racionalnost novih sankcij Obamove administracije. Pri tem se pojavlja tudi vprašanje, ali gre za nove sankcije, ali le reciklirane pretekle. ZN, EU in ZDA so že sankcionirale 30 severnokorejskih subjektov in 18 posameznikov. Te sankcije so nove v smislu, da sankcionirajo na številnih področjih. Resničen učinek novih sankcij ne bo znan dokler se le-te izvajajo. Učinek sankcij bo tudi pomagal oceniti severnokorejsko

mrežo nedovoljenih aktivnosti. Negativni učinki sankcij bi lahko bili, da prisilijo Severno Korejo, da začne delovati prikrito z propadlimi režimi in terorističnimi skupinami. Učinkovitost sankcij bo tako odvisna od tega, kako bo Severna Koreja znala zaobiti pravila. Uvedbi sankcij lahko sledi tudi novi tretji jedrski poskus Severne Koreje, na takšne provokacije pa se je potrebno že vnaprej pripraviti (Duyeon 2010).

Obamova politika bi lahko bila uspešna, saj je njegova ekipa v primerjavi z Bushevo enotna. Njegova politika bo neposredna in agresivna diplomacija s ciljem nadaljevati denuklearizacijski proces, ter hkrati integrirati Severno Korejo v regionalni in globalni sistem. Prav tako ne bodo dopustili da bi severnokorejska problematika vplivala na poslabšanje odnosov z zavezniki (Coordination and Realism on North Korea 2009).

Pekiški pristop je primerljivo gledan brez dvoma bolj miroljuben, graditev odnosov ki temeljijo na medsebojnih pridobitvah je glavni cilj njihove nove strategije. S tem ko Kitajska gosti šeststranska pogajanja glede Severne Koreje nasprotuje ameriški doktrini z lastnim kooperativnim varnostnim pristopom glede reševanja konflikta in želi vključiti Severno Korejo v regijo (Van Ness 2004). Za Kitajsko se pričakuje, da bo ohranjala svojo vlogo severnokorejskega dobrotnika ter malo verjetno sodelovala pri kakršnih koli tipih sankcij. Kljub njenemu glasovanju za obe resoluciji v VZ proti Severni Koreji, Peking ohranja pomoč tej državi, da bi se izognil nestabilnostim čez njeno mejo. Tesno sodelovanje in usklajevanje s Pekingom je zelo pomembno pri ukvarjanju s Pjongjangom (Duyeon 2010).

Nekateri so mnenja, da se režim Kim Jong Ila ne bo nikoli odrekel svojemu jedrskemu arzenalu. Takšnega mnenja je tudi Obamova administracija, ki upa da bo kos problemu dokler ne prevzame oblasti Kimov naslednik. Obama je tudi mnenja, da bo napredek glede jedrskega vprašanja mogoč le z agresivno diplomacijo in kreativnimi potezami, ki bi neposredno ciljali na jedro denuklearizacije oz. na nepovratno odstranitev vseh proliferacijskih objektov (Center for Arms Control and Non-Proliferation 20107).

9 SKLEP

Skozi poglavja diplomskega dela sem raziskovala teme, ki mi bodo v pomoč pri potrjevanju oz. zanikanju zastavljenih hipotez. Prva hipoteza je, da so odzivi Kitajske in ZDA glede severnokorejskega jedrskega poskusa in razvoja jedrskega programa različni: ZDA se v prvi vrsti odziva s sankcijami, Ljudska republika Kitajska daje prednost pogajanjem. To hipotezo lahko potrdim. Če samo pogledamo kronologijo šeststranskih pogajanj vidimo, da je bila Kitajska zmeraj pripravljena na dialog, kadar so pogajanja zamrla je bila tudi sama pobudnica nadaljevanja pogajanj. Peking je vseskozi nasprotoval implementacijam strogih resolucij ZN. Pobudnik prve resolucije so bile ZDA, pred sprejemom pa so med stalnimi članicami potekala naporna pogajanja. Kitajska je vseskozi podajala pripombe in nestrinjanja z uvedenimi sankcijami, ki po njenem mnenju samo zaostrejujejo situacijo. Tudi po drugem jedrskem poskusu so ZDA odgovorile z še strožjimi sankcijami preko nove resolucije, Kitajska pa je izrazito nasprotovala sprejemu takšne resolucije.

Druga hipoteza je, da so pogajanja uspešnejši način reševanja konkretne jedrske problematike, sankcije so razumljene kot napoved konfrontacij. To hipotezo lahko potrdim. Če pogledamo kako so se šeststranski pogovori odvijali zadnjih nekaj let, je očitno, da je Peking s svojo strategijo umirjal in gladil odnose, ki so postali napeti med Washingtonom in Pjongjangom ob uvedbi sankcij. Velikokrat je kazalo, da Severna Koreja dojema sankcije skoraj kot vojno napoved. Dejstvo je tudi, da je bila Severna Koreja pripravljena sodelovati, ko so ZDA bile kooperativne, ter obratno, ko so bile ZDA sovražno nastrojene in predlagale sankcije, je bila tudi Severna Koreja nepripravljena sodelovati in se pogajati. Pri tem si lahko postavimo pomembno vprašanje, ali bi do jedrskega poskusa sploh prišlo, če bi Združene države izbrale bolj diplomatsko taktiko in dopustile bilateralne pogovor s Severno Korejo. Dejstvo je tudi, da severnokorejski jedrski program za mednarodno skupnost ne predstavlja tako velike nevarnosti, kot jo Pjongjang želi prikazati z retoriko ustrahovanja in kot jo poudarjajo ZDA. Busheva administracija je zlasti z uvrstitvijo Severne Koreje na t.i. os zla in z ignoranco dvostranskih pogajanj z njimi sebi in celotni mednarodni javnosti samo škodovala, saj je prišlo do ogrožitve jedrskega ravnotežja v severovzhodni Aziji. Vprašanje ali ZDA namerno spodbujajo nepopustljivost Severne Koreje s tem ko je

njihovo izhodišče, da se pogajajo le multilateralno in ne več neposredno bilateralno, ostaja. Vsa dosedanja pogajanja med ZDA in Severno Korejo bi lahko simbolično poimenovali korak naprej in dva nazaj. Pjongjang si prizadeva za bilateralna pogajanja z ZDA in zavrača razpravo v VS OZN, saj v njej vidi uvod v vojaško agresijo na Severno Korejo. V mednarodni skupnosti noben subjekt ne more več brez posledic vzdržati dolgotrajnejšega kriznega stanja v skupnosti, kar vse prisili v iskanje poti za doseg kompromisov in dogovorov.

Tretja hipoteza je, da je različnost odzivov Kitajske in ZDA posledica specifičnih odnosov do Severne Koreje in načel izvajanja zunanje politike. To hipotezo lahko potrdim. Lahko bi poenostavljeno rekli, da sta ZDA in Severna Koreja še iz časa vojne nasprotnika, medtem ko je Kitajska vseskozi na strani Severne Koreje. Kitajska se pogosto poistoveti s tistimi šibkejšimi državami, ki podpirajo bolj tradicionalne definicije državne suverenosti, ter se borijo proti dominaciji močnejšega. Njen interes po ohranitvi stabilnosti na Korejskem polotoku je pogosto vodil k temu, da je s svojim vplivom varovala Pjongjang. Tako je Kitajska močno spodbujala bilateralne odnose in dialog med Severno Korejo in ZDA., dejansko je bila velikokrat v vlogi posrednika med stranema, saj je v prvi meri varovala lastne interese. Podobno pragmatična se kaže kitajska politika do korejskega vprašanja, še zlasti v novem času severnokorejskega jedrskega problema, saj je Kitajska zavrnila večstranski pristop, ki zagovarja nadaljevanje t.i. politike dveh Korej. Za ZDA je Severna Koreja država, ki z obnovitvijo jedrskega programa predstavlja zanje največjo grožnjo. Severna Koreja je ideološki relikv, del t.i. osi zla še iz časa hladne vojne in takšen odnos se kaže še danes, sploh po ponovni uvrstitvi Severne Koreje nazaj na črno listo držav. Skozi celotno obdobje se tako kaže problem nezaupanja med državama. Za ZDA so šeststranska pogajanja sredstvo, kako narediti severnokorejski jedrski program mednarodni problem, namesto da bi ga reševali dvostransko z Pjongjangom. Na medsebojna ravnanja dveh držav učinkuje odnos med njima, ta odnos pa je odvisen od značilnosti obeh držav. Majhna šibka država bo drugače ravnala v odnosu do sosednje velesile, kot pa v odnosu do sebi enake. Demokratični sistemi lahko vzdržujejo mirne odnose med seboj, pri relaciji demokracija – diktatura pa se lahko pojavijo konflikti. Močnejša bogata država bo verjetno razvila do šibkejše odnos prevlade in odvisnosti. Ob vsem tem pa je potrebno upoštevati zorni kot s katerega gledamo na odnos.

Četrta hipoteza je, da je jedrski poskus Severne Koreje odgovor na zunanje pritiske. Te hipoteze ne morem niti potrditi, niti zavrniti. Dejstvo je, da se Severna Koreja lahko počuti ogrožena in da so prav take začetne spodbude za izdelavo jedrskega orožja izhajale iz potrebe po osvojitvi sredstva za krepitev zunanje varnostnega položaja držav. Prek sposobnosti jedrskega odvračanja bi si tako zagotovila neodvisnost na varnostnem in zunanjepolitičnem področju. Vendar pa ni dokazov, da bo med državami jedrsko zastraševanje delovalo večno. S tem jedrskega širjenja ne moremo sprejeti kot primeren način zagotavljanja varnosti. Bolj verjetna se danes kaže razlaga po obstoju režima, zlasti v obdobju, ko je država notranje obubožana in ko Kim Jong Il išče svojega naslednika. Pritisk mednarodne skupnosti po spremembi režima in odprtju države je velik. Nekateri analitiki verjamejo, da je samo še vprašanje časa kdaj bo severnokorejski - zadnji stalinistični režim na svetu propadel in bodo oblast prevzeli demokratični in bolj proameriško usmerjeni politiki. Danes je pa Severna Koreja ujeta v varnostno dilemo, gospodarsko in vojaško namreč vse bolj nazaduje, zato za cenejše sredstvo za uravnoteževanje strateškega razmerja vojaške moči s svojim glavnim nasprotnikom Južno Korejo izberejo izdelavo jedrskega orožja.

Za končanje severnokorejskih jedrskih ambicij bo potrebno njene voditelje prepričati, da ne potrebuje jedrskega orožja za lastno obrambo. Severnokorejski jedrski program namreč utegne povzročiti verižno reakcijo po potrebi vedno več jedrskega orožja v celotni regiji, kar bi pomenilo njeno destabilizacijo in resno ogrozilo mednarodno varnost. Jedrska prihodnost bo gotovo v veliki meri določena z Azijsko varnostno dinamiko. Dominantna jedrska paradigma je nedoločena, saj je režim neširjenja spodkopava in pospešuje režim širjenja jedrskega orožja. Severna Koreja je stigmatizirana nosilka jedrskega širjenja. Kaže pa se tudi hipokrizija ZDA, ki so največja jedrska sila na svetu in si prizadevajo, da bi to tudi ostale. Za dosego skupnega cilja, denuklearizacijo Korejskega polotoka, bodo vse strani v pogajanjih morale sodelovati znotraj skupine, kot tudi druga z drugo. Postaviti se bodo morala realistična pričakovanja glede severnokorejskega jedrskega programa. Sodelovanje ZDA in Kitajske pri načrtovanju severnokorejske prihodnosti bi moralo biti bolj pomembno, kot priprave na naslednji krog šeststranskih pogajanj. Zavedati se je potrebno, da se da včasih več doseči s strategijo sodelovanja in zdi se, da so v tem obdobju pretresov in globalne negotovosti mediatorji ter normativno sprejeti posredniki še kako potrebni.

LITERATURA

- A., Ju.. 2009. Severna Koreja prekinila vse sporazume. *Delo*, 30. januar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/75218> (4. april 2010).
- --- in Ta. S.. 2008. Severni Korejci uničili stolp reaktorja. *Delo*, 27. junij. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/62757> (5. april 2010).
- Andryushin, LA., N.P. Voloshin, R.I. Ilkaev, A.M. Matushchenko, L.D. Ryabev, V.G. Strukov, A.K. Chernyshev, Yu.A. Yudin in V.N. Mikhailov, ur. 1999. *Catalog of Worldwide Nuclear Testing*. New York: LLC ISBM. Dostopno prek: http://www.iss.niit.ru/ksenia/catal_nt/index.htm (2.junij 2010).
- Bajoria, Jayshree in Zissis Carin. 2009. *The Six-party Talks on north Korea's Nuclear Program*. Dostopno prek: http://www.cfr.org/publication/13593/sixparty_talks_on_north_koreas_nuclear_program.html (9.avgust 2010).
- Bee, Ronald J.. 1995. *Nuclear Proliferation: The Post-cold-War Challenge*. New York: Science Press.
- Benko, Vlado. 1997. *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Center for Arms Control and Non-Proliferation. 2010. *North Korea*. Dostopno prek: <http://www.armscontrolcenter.org/policy/northkorea/> (16. avgust 2010).
- Charbonneau, Louis in Claudia Parsons. 2009. U.N. council expands sanctions against North Korea. *Reuters*, 12. junij. Dostopno prek: <http://www.reuters.com/article/idUSTRE55B44W20090612> (18. april 2010).
- Charbonneau, Louis. 2009. Obama to chair historic UN council nuclear meeting. *Reuters*, 24. september. Dostopno prek: <http://www.reuters.com/article/idUSN23426328> (7. junij 2010).
- Cooper, H. Mary. 2004. Nuclear Proliferation and Terrorism. *The CQ Researcher* 13 (4): 297-320.
- Cutler, David. 2009. FACTBOX: Who are the world's nuclear powers?. *Reuters*, 24. september. Dostopno prek: <http://www.reuters.com/article/idUSTRE58N33J20090924> (3. marec 2010).
- Češarek, Janez. 2007. Ukrepi za neširjenje jedrskega orožja in varovanje jedrskih snovi. *Bilten Slovenske vojske* 2 (9): 93-103. Dostopno prek:

http://www.slovenskavojska.si/fileadmin/slovenska_vojska/pdf/bilten_sv/bilten_sv07_9_2.pdf (2. april 2010).

- Duyeon, Kim. 2010. *Another Squeeze*. Dostopno prek: http://armscontrlcenter.Org/policy/northkorea/articles/another_squeeze/ (11. julij 2010).
- Ferfila, Bogomil in Anton Grizold. 2000. *Varnostne politike velesil*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Gard, Robert in Travis Sharp. 2009. Coordination and Realism on North Korea. *The Korea Times*, 1. marec. Dostopno prek: http://www.koreatimes.co.kr/www/news/special/2009/03/270_40497.html (10. maj 2010).
- Global Security. 2010. *Six Party Talks*. Dostopno prek: <http://globalsecurity.Org/wmd/world/dprk/6-party.htm> (20. junij 2010).
- Goldstein, Joshua S.. 2003. *International Relations*. New York: Longman.
- Grizold, Anton. 1998. Institucionalizacija zagotavljanja mednarodne varnosti. V *Perspektive sodobne varnosti: iz obramboslovnih raziskav II*, ur. Anton Grizold, 2-15. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- --- 1999. *Evropska varnost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Gutterman, Steve. 2010. Snap Analysis: U.S. and Russia seek boosts from arms pact. *Reuters*, 8. april. Dostopno prek: <http://www.reuters.com/article/idUSTRE6371ZQ20100408> (5. junij 2010).
- Hutchins, Kimberly. 1999. *International Political Theory*. London: SAGE Publications.
- Jazbec, Milan. 2000. Varnostne politike velesil. *Teorija in praksa* 37 (5): 979-987.
- Jong Il, Kim in Roh Moo Hyun. 2007. *Declaration for Development of North-South Relations and Peace and Prosperity*. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/dprk/2007/dprk-071005-kcna02.htm> (6. junij 2010).
- Kapur, Ashok. 2000. New Nuclear States and International Order. V *The absolute weapon revisited: nuclear arms and the emerging international order*, ur. T.V. Paul, Richard J. Harknett in James Wirtz, 237-261. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Kile, N. Shannon. 2005. Nuclear Arms control and Non-proliferation. V *SIPRI Yearbook 2005*, 578-577. Oxford: Oxford University Press.

- Kodrič, Lidija in Vuk Pavel. 2003. Izolirani daljnoazijski jedrski tiger. *Revija Obramba* 37 (5): 25-29.
- --- 2005. Azija 21. stoletja. *Revija Obramba* 37 (5): 18-21.
- Kotnik-Dvojmoč, Igor. 2002. *Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Lorenci, Janko. 2007. Bush kot zgodovinska nujnost. *Le Monde diplomatique: v slovenščini* 19 (4): 14. Dostopno prek: <http://www.monde-diplomatique.si/?mod=aktualno&action=viewOne&ID=368> (8. maj 2010).
- L., Tj.. 2008. Severna Koreja ni več na črnem seznamu. *Delo*, 11. oktober. Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/68943> (4. april 2010).
- Lubi, Darko. 1995. Jedrski poskusi in jedrsko oboroževanje. *Teorija in praksa* 32 (11-12): 967-975.
- --- 1999. *Jedrsko širjenje po hladni vojni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Malik, Mohan. 2002. *Dragon on Terrorism: Assessing China's Tactical Gains and Strategic Losses Post-September 11*. Pennsylvania: Strategic Studies Institute. Dostopno prek: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?PubID=57> (19. junij 2010).
- Mansurov, Y. Alexandre. 1995. The Origins, Evolution, and Current politics of the North Korean Nuclear Program. *The Nonproliferation Review* 3 (2): 25-38. Dostopno prek: <http://cns.miis.edu/npr/pdfs/mansou23.pdf> (6. junij 2010).
- MMC RTV Slovenija 2006. *ZN želi kima spametovati tudi z dieto*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/zn-zeli-kima-spametovati-tudi-z-dieto/61433> (28. april 2010).
- --- *50 let boja proti jedrskemu orožju*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/50-let-boja-proti-jedrskemu-orožju/74321> (4. maj 2010).
- NTI. 2003. *Research Overview on China and Arms Control/Nonproliferation Issues*. Dostopno prek: <http://www.nti.org/db/china/resover.htm#nuclear%20nonproliferation> (28. september 2010).
- Oxford Research Group. 2005. *Challenging the NPT: North korea's nuclear weapons programme*. Dostopno prek: <http://www.oxfordresearchgroup.org.uk> (20 avgust 2010).

- Park, John. 2005. Inside Multilateralism: The Six-party Talks. *The Washington Quarterly* 28 (4): 75-91. Dostopno prek: http://www.twq.com/05autumn/docs/05autumn_park.pdf (26. maj 2009).
- Pengal, Bine. 2007. Vojaška doktrina LR Kitajske. *Revija Obramba* 39 (3): 22-24.
- Perna, Emilia. 2007. *Catering stick and Carrots for the Global Security – Comparing the EU and the US Non-Proliferation Strategies*. Dostopno prek: <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=1324375&fileId=1324376> (9. julij 2010).
- Petrović, Petar. 1981. *Vojni leksikon*. Vojnoizdavački zavod: Beograd.
- *Pogodba o celoviti prepovedi jedrskih poskusov – Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty*. 1996. Dostopno prek: <http://unhq-appspub-01.un.org/UNODA/TreatyStatus.nsf> (5. junij 2010).
- Ramonet, Ignacio. 2006. Napetosti v Koreji. *Le Monde diplomatique: v slovenščini* 13 (10): 1. Dostopno prek: <http://www.monde-diplomatique.si/?mod=aktualno&action=viewOne&ID=245> (5. maj 2010).
- Raščan, Stanislav. 2005. *Spremembe varnostne politike ZDA po 11. septembru 2001*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Reese, David. 1998. *The prospect for North Korea's Survival*. New York: Oxford University Press.
- Robert L. Carlin in Joel S. Wit. 2006. *North Korean reforms: Politics, economics and security*. London: The International Institute for Strategic Studies.
- Rosenau, James N.. 2006. *The Study of world Politics – Volume1: theoretical and methodological challenges*. London/New York: Routledge.
- Rošker, Jana. 1992. *Zmajeva hiša: oris kitajske kulture in civilizacije*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Roy, Denny. 1998. *China's foreign relations*. London: Macmillan Press.
- Russel, Richard L.. 2005. *Weapons Proliferation and War in the Greater Middle East*. New York: Routledge.
- Russett, Bruce in Harvey Starr. 1996. *Svetovna politika: izbira možnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Sartori, Silvia. »Chinese Perceptions of the Future Geopolitical Role of the P.R.C.: A Survey on the Chinese Viewpoint on Issues of Present and Future International

- Relations«. Magistrskodelo, Lund University, 2004. Dostopno prek: <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOid=1331414&fileOid=1331415> (7. julij 2010).
- Schulte, Gregory L..2010. Stopping Proliferation before it starts. *Foreign Affairs* 4 (8-9): 85-95.
 - Simoniti, Iztok in Evan Luard, ur. 2001. *Človek, država in vojna*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 - Starič, Peter 1995. *Izdelava prvih atomskih bomb*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.
 - --- 2006. Severnokorejski jedrski program – 1. *Delo*, 7. december. Dostopno prek: <http://www.delo.si/tiskano/html/20061207/Delo/0> (16. maj 2010).
 - Swaine, Michael D. in Ashley J. Tellis Ashley J. 2000. *Interpreting China's Grand Strategy*. Santa Monica: RAND Corporation.
 - Štefanec, Tone. 2008a. Kaj imajo skupnega Severna Koreja, Kitajska in Kuba (I.). *Svobodna misel* 33 (11): 14-17.
 - --- 2008b. Kaj imajo skupnega Severna Koreja, Kitajska in Kuba (II.). *Svobodna mise* 23 (12): 14-17.
 - --- 2008c. Kaj imajo skupnega Severna Koreja, Kitajska in Kuba (III.). *Svobodna misel* 24 (12): 26-29.
 - Štok, Katja. 2009. *Ko jedrsko orožje ohranja svetovni mir*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/ko-jedrsko-orožje-ohranja-svetovni-mir/205567> (5. maj 2010).
 - T., B.. 2009. *Katere so članice ekskluzivnega jedrskega kluba?*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/katere-so-clanice-ekskluzivnega-jedrskega-kluba/216567> (4. maj 2010).
 - --- 2010a. *Južna Koreja in ZDA spet vadijo pred nosom Pjongjanga*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/juzna-koreja-in-zda-spet-vadijo-pred-nosom-pjongjanga/237014> (4. maj 2010).
 - --- 2010b. *Kitajska in ZDA krepita medsebojne odnose*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/kitajska-in-zda-krepita-medsebojne-odnose/230901> (6. maj 2010).
 - The White House. 2006. *National Security startegy of the United States of America*. Dostopno prek: <http://whitehouse.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf> (6. avgust 2010).

- --- 2010. *National Security strategy of the United States of America*. Dostopno prek: http://whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_Strategy.pdf (9. avgust 2010).
- Turk, Boštjan. 2006. Razvajeni Kim. *Le Monde diplomatique: v slovenščini* 15 (12): 19. Dostopno prek: [http://www.mondediplomatique.si/?mod=aktualno &action=viewOne&ID=478](http://www.mondediplomatique.si/?mod=aktualno&action=viewOne&ID=478) (5.maj 2010).
- T., V. in B. T.. 2010. *Kim v težkih časih okoli sebe zbira družino in staro gardo*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/kim-v-tezkah-casih-okoli-sebe-zbira-druzino-in-staro-gardo/231960> (5.maj 2010).
- TV Slovenija, 1. program 2009. *Odmevi*. Ljubljana, 25. maj.
- Ulčar, Miroslav. 1995. *Enciklopedija orožja: orožje skozi sedem tisočletij*. Ljubljana: DZS.
- Valenčič, Gregor. 2006. *Zadnji stalinistični diktator*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/zadnji-stalinisticni-diktator/55713> (4. marec 2010).
- Van Ness, Peter 2004/05. China's Response to the Bush Doctrine. *World Policy Journal* 4 (11):38-47. Dostopno prek: http://www.worldpolicy.newschool.edu/journal/articles/wpj05-1/Van_Ness.html (5. junij 2010).
- Vegič, Vinko. 2000. Jedrsko širjenje po hladni vojni. *Teorija in praksa* 37 (6): 1157-1162.
- *Veliki splošni leksikon* 1997. Tretja knjiga, Gh-Ka. Ljubljana:DZS.
- V., T.. 2010. *Kim na Kitajskem obiskal šolo očeta Kim Il Sunga*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/kim-na-kitajskem-obiskal-solo-oceta-kim-il-sunga/237915> (7. maj 2010).
- Zhao, Suisheng. 2008. China rising: geo-strategic thrust and diplomatic engagement. V *China-U.S. Relations Transformed*, ur. Suisheng Zhao, 20-43. New York: Routledge.
- ---2008. Implications of China's rise for U.S.-China relations. V *China-U.S. Relations Transformed*, ur. Suisheng Zhao, 3-20. New York: Routledge.
- Yahuda, Michael. 2004. *The International Politics of the Asia-Pacific*. New York: Routledge Curzon.